

פניני

חשוקי חמד

על סדר פרשיות התורה

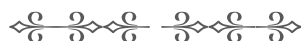
מלוקטים מאוצרות ספריז המתוקים

של הגאון הגדול מז"ר

הרב יצחק זילברשטיין שליט"א

חבר מועצת גדולי התורה

וראש כולל 'בית דוד' חולון

פרשת ויקרא * תשע"ח

פנני חשוקי חמד

תוכן העניינים:

פרשת ויקרא 4

שרף בית של דיור ציבורי שאלמנה גרה בו בשכירות ויכלה לרוכשו בדמים מועטים
4.....

כשנאלץ להסתכל על אשה האם יותר קל לראותה במראה 7

רואה מרחוק יהודי נוהג בסוס ופרד, ויכול לירות ולהרוג אחד מהם 8

לבנות בית מוסר או בית כנסת נוסף..... 12

למה שחוטי חוץ הוא כשופך דמים 13

האם אורח צריך להחמיר ולבקש מבעל הבית מלח לטבול פת נקיה? 14

מה הדבר הראשון שכדאי לבן אדם לעשות כשנודע לו לפתע שאינו יהודי 15

אדם שיש לו מעות צדקה, האם יתנו לעני, או שיתנו לקופה הנותנת סל לשבת .. 18

האם יכול רופא לקבל כסף כשהלך לרפא חולה מסוכן 19

פשע וגרם לתאונת דרכים, ומתחנן לעדים שלא יפלילו אותו..... 22

ראה אותו מדליק אור בשבת בשוגג, האם יספר לו זאת..... 23

סדר תשובה לאחד שעישן בשבת בשוגג ובשמים דנוהו למיתה..... 25

הלך לתומו ברחוב, ולבסוף נתברר לו שליווה את המת 26

ביקשו ממנו בהלוייה תעודה מזהה, ולאחר זמן הגיע אליו צ'ק עם סכום נכבד..... 28

לכתוב 'עלי ועל ירתי' כשברור שלא יהיו לו יורשים 29

כפר ונשבע שלא חייב ממון לחברו וחוזר בתשובה האם ישלם "חומש"..... 30

גנב כסף מתייר, האם ישיבנו בשבת כשהתייר יסע למקומו מיד במוצאי שבת..... 33

הזמין את חברו לסעודה, ומתכוין לפרוע בזה מה שגנב ממנו..... 34

מענין לענין 36

ניצל מפיגוע ונדר מעות לצדקה הימתין עד שיעשיר 36

נדר לקופה של צדקה, האם יתן זאת למשולח הלוקח אחוזים, או יתרום מיד
לקופה..... 38

פרשת זיקרא

- מתרים לצדקה המקבל אחוזים, האם מותר לו להפציר בנותן, או שמא יש בזה משום 'לא תחמוד'..... 40.....
- לא תחמוד בצדקה..... 41.....

[מהדורה מקוצרת]

ליקוט סידור ועריכה – ישי מזלומיאן: 05276-91549

תגובות ניתן לשלוח למערכת 'מרי"ח נחוח', עבור "פניני חשוקי חמד", דוא"ל: rantorah@gmail.com

פנני חשוקי חמד

פרשת ויקרא

שרף בית של דיור ציבורי שאלמנה גרה בו בשכירות ויכלה לרוכשו בדמים

מועטים

דָּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם פִּי יִקְרִיב מִכֶּם קִרְבָּן לַה' מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבֶּקָר וּמִן הַצֹּאן תִּקְרִיבוּ אֶת קִרְבְּנֵיכֶם (א-ב).

שאלה: אלמנה הדרה בחו"ל, קיבלה דירה למגורים מהדיור הציבורי של אותה מדינה תמורת דמי שכירות נמוכים, וכעבור עשר שנים היה לה זכות לרכוש את הבית בסכום מוזל. והנה טרם הספיקה לממש זכות זו, שרף ראובן את הבית ונמלט למדינה אחרת, האלמנה נסעה לאותה מדינה כדי לתובעו בבית הדין שישלם לה את דמי הבית, כי בדמים מועטים יכלה לרכוש אותו. מאידך טוען ראובן שבשעת השריפה הבית לא היה שייך לה, כי אם למדינה, ולכן אינו חייב לשלם לה מאומה. הדין עם מי?

תשובה: נאמר בבכורות (דף יא ע"א) אמר רב שיזבי אמר רב הונא הפודה פטר חמור של חבירו פדיונו פדוי, איבעיא להו פדיונו לפודה או דלמא פדיונו לבעלים, אליבא דר"ש לא תיבעי לך כיון דאמר מותר בהנאה ממונא דבעלים הוא, כי תיבעי אליבא דרבי יהודה דאמר אסור בהנאה, להקדש מדמי ליה... או דלמא כיון דקני להו בביני וביני לא דמי להקדש. אר"נ ת"ש הגונב פטר חמור של חבירו משלם תשלומי כפל לבעלים, ואף על פי שאין לו עכשיו יש לו לאחר מכאן... ואי ס"ד להקדש מדמינן ליה וגונב מבית האיש אמר רחמנא ולא מבית הקדש ותו לא מידי, יעו"ש.

מבואר בגמרא שאע"פ שעתה החמור אסור בהנאה, בכל זאת הגונב את החמור חייב לשלם כפל, מפני שלאחר הפדיון החמור יהיה שוה כסף. ואם כן משמע שהזכות לקבל רווח בחפץ בעתיד, יוצרת בעלות, ואם כן אולי ה"ה בענייננו שהאפשרות לרכוש את הדירה לאחר עשר שנים, יוצרת בעלות, והאלמנה יכולה לתבוע את ראובן.

והנה הקשו האחרונים, מדוע הגונב פטר חמור חייב לשלם בגלל שיש לו אפשרות לפדותו אח"כ, ואילו בהקדש, אפילו שיכול לפדותו לאחר שיפול בו מום, [ומדאורייתא אפשר לחלל הקדש שהוא שוה מנה על שוה פרוטה, ואם כן הבעלים ישאר עם ריוח], בכל זאת אינו משלם כפל, דאינו נחשב לבעלים.

פרשת ויקרא

ותירץ מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל (בספר הערות) בדוקא בפטר חמור אמרינן דמשום הך דביני וביני הוא נהיה בעלים, משום שאין בעלים אחרים, וסגי בזכות זו להיחשב כבעלים, משא"כ בהקדש שיש לחפץ בעלים אחר, דהיינו ההקדש, והחפץ שייך לגבוה, בזה לא שייך לומר שבגלל שיכול להיות לי רווח כספי, שהחפץ יהיה שייך לי, יעו"ש.

ולפי סברא זו יש לדון מה הדין בדיור ציבורי, דהנה ברמב"ן על התורה (ויקרא א ב) כתב שיש חילוק בין ציבור לשותפים, וקרבן הבא מכספי נדבות המזבח אינו נידון כקרבן שותפים אלא כקרבן ציבור, ויעוין בחשוקי חמד (ב"ק דף נ ע"ב) שהבאנו את נידון האחרונים שדנו מה הגדר של ממון של ציבור, האם הוא בגדר של שותפות, או נימא דבחפץ ציבורי אין לכל יחיד ויחיד שום זכות בו, אלא שהוא שייך לכלל, בתור גוף ציבורי, ולמעשה הדבר שנוי במחלוקת הפוסקים*, ולפי זה יש לדון בעניננו, דאם נאמר שהדיור הציבורי אינו שייך לאף אחד, אם כן על ידי הזכות לקנות את הדירה, יתכן שהאלמנה נחשבת כבעלים, ויכולה לתבוע את ראובן, אך אם נאמר שממון ציבור נחשב כממון השותפים לכאורה לא סגי בכך שיש לאלמנה זכות לרכוש את הדירה כדי להיחשב לבעלים.

אך יתכן שאפילו אם ממון ציבורי נחשב כממון השותפים, בכל זאת האלמנה נחשבת כבעלים, דדוקא כשיש בעלים מסויים כמו בהקדש, בזה אמרינן שלא סגי בזכות של הביני וביני להיחשב כבעלים, משא"כ בממון ציבורי שאין לאף אחד זכות ממשית בנכס, ואין הם יכולים לעשות בנכס דבר, ורק לאלמנה יהיה זכות לרוכשה, סגי בכך שהיא תיחשב לבעלים, וצ"ע.

אמנם יתכן לומר שבנידוננו האלמנה לא נחשבת כלל כבעלים, ואין הנידון דומה כלל לפטר חמור, דהנה הקשו האחרונים קושיה נוספת, מדוע הגונב פטר חמור משלם כפל משום הריוח דביני וביני, ולא אמרינן דהוא רק דבר הגורם לממון דקיי"ל דלא חשיב כממון².

ויעוין בעמק יהושע (דיני חמץ סימן ה) שכתב דשאני פטר חמור שבידו לפדותו לאלתר, לכן יש לו בזה בעלות כבר עכשיו, יעו"ש. ולפי זה לכאורה אין האלמנה

א. ויעוין גם בהר צבי (יו"ד סימן קכו) ובאבני נזר (חו"מ סימן סג).

ב. ויעוין בעמודי אור (או"ח סימן טז סק"ב) שנשאר בזה בצ"ע.

פניני חשוקי חמד

יכולה לתבוע את ראובן, דהא אין לאלמנה זכות לקנות את הדירה כעת, אלא רק לאחר כמה שנים, ואם כן לדברי העמק יהושע אין זה נחשב שיש לה זכות בדירה.

מאידך בבית אפרים (או"ח סימן מא) כתב שאין לומר חילוק זה, משום דקיי"ל שמחוסר זמן לאו כמחוסר מעשה דמי, ובתחילה כתב הבית אפרים שבכל מקרה שיש לו אפשרות להרוויח מזה אח"כ יש לו בזה בעלות, אך אין זה קשור כלל למחלוקת (בב"ק דף ע"א ע"ב ובעוד מקומות) אם דבר הגורם לממון הוי כממון או לא, דדוקא כשהדבר יוצא מהעולם לגמרי, בזה נחלקו התנאים אם סגי בכך שהחפץ היה יכול להיות שוה ממון אח"כ כדי לחייב את המזיק לשלם. משא"כ אם לא יצא הדבר מרשותו והוא שוה לאחר זמן, בזה כו"ע מודו דרשות בעלים עליו כממון ממש, והגוזל אותו צריך להחזירו לבעליו והגונב משלם כפל וכן יכול למוכרו, כמו בפטר חמור, אך במזיק אותו ממון שהוא אסור עכשיו, ואנו רוצה לחייב זה בתשלומין דהוי משהי ליה עד שעת ההיתר, זה תלוי בשאלה של גורם לממון דהמזיק אמר מה הפסדתך דהא לא שוה מידי, דכדי לחייב המזיק אין יכולת לחייב רק מה שהוא שוה בעת ההוא שהזיק ואין לך אלא מקומו ושעתו, ואם נרצה לחייבו מה שהיה משהה אותו זהו גורם לממון, דהא השתא אין בידינו להשהותו שהרי נאבד מן העולם רק שנתחייב זה מחמת שאילו לא אבדו היה משהה אותו זה הוי גורם לממון, אבל כל שהחפץ בעין שפיר חשבינן לחפץ שהוא שוה ממון לבעליו ויש תורת מכירה שיהנה בו.

ולפי זה סברא זו דכל מה דאמרינן שבגלל הביני וביני הוא נחשב לבעלים זה רק כשהחפץ בעולם, הרי שבעניננו שראובן שרף את הדירה, והאלמנה רוצה לתבוע אותו על מה שיכלה להרוויח ממון אח"כ זה הוי גורם לממון, כי הדירה כבר לא תהיה בעולם, ואם כן אין לה זכות לתבוע אותו.

אמנם הבית אפרים בהמשך דבריו דחה סברא זו, והוכיח שאף בנוזיקין מתחשבים בנוק העתידי, אלא דיש חילוק בין הקדש להדיוט, דבהקדש קיי"ל שאין להקדש אלא מקומו ושעתו, ולכן לא אכפת לי במה שיהיה שוה אח"כ, ורק אם דבר הגורם לממון חשיב כממון נחשב הדבר שכבר במקומו ושעתו הוא שוה יותר, משא"כ בהדיוט לעולם מתחשבים גם במה שיהיה שוה אח"כ, יעו"ש. ולפי זה בעניננו יתכן

ג. כגון שומר שקבל על עצמו לשמור בהמת הקדש שיש עליה אחריות, ונגמר דינו להריגה, דהוי גורם לממון כי הבעלים יתחייב אח"כ לקנות בהמה חדשה לקרבן.

פרשת ויקרא

שאע"פ שאין לאלמנה זכות לקנות את הדירה כעת, מכל מקום יש לה זכות לקנות את הדירה כעבור כמה שנים, וממילא ראובן חייב לשלם לה על כך, וצ"ע.

ובעצם השאלה של האחרונים מאי שנא פטר חמור מהקדש שלא אמרינן בו שהוא שוה כסף למרות שיכול לפדות שוה מנה על שוה פרוטה, היה נראה להוסיף תירוץ נוסף, דדוקא בפטר חמור שהחמור היה שייך לבעלים והוא מחליט אם לערוף את החמור או לפדותו, וכן הוא מחליט לאיזה כהן לתת את הפדיון, אלא שיש דין שעד הפדיה הוא אסור בהנאה, בזה אמרינן שהוא נחשב לבעלים משום הך דביני וביני. משא"כ בהקדש שההקדש הם הבעלים הגמורים, לא אמרינן שרק בגלל הזכות שיכולה להיות לו להופכו לבעלים. ולסברא זו לכאורה בעניננו שהדירה מעולם לא היתה שייכת לאלמנה, אלא שהיה לה זכות עתידית לרכוש את הדירה, אין זכות זו הופכת אותה לבעלים, ואינה יכולה לתבוע את ראובן, וצ"ע. (חש"ח בכורות יא ע"א).

כשנאלץ להסתכל על אשה יותר קל לראותה במראה

אם עָלָה קִרְבָּנוּ מִן הַבֶּקֶר זָכָר תָּמִים יִקְרִיבֵנוּ אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד יִקְרִיב אֹתוֹ לְרִצְנוֹ לְפָנָי ה' (א-ג).

שאלה: אדם הנאלץ לראות אשה ויכול לראותה במראה האם ראייה זו קלה יותר?

תשובה: נאמר בפירושי התורה לבעלי התוס' (שמות לח ח) וז"ל: במראת הצבאת. לכך תקנו את המראות, לפי שאמרו רבותינו כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, והנשים אינם נכנסים בעזרה כשהיה הכהן מקטיר את הזבחים לנשים היו עומדות מחוץ לפתח העזרה ורואה אותן הכהן במראות והיה מקטיר לשמן, עכ"ל. מכאן נלמד שהראיה באמצעות מראה קלה יותר. ואפשר לדחות ראייה זו מאחר והנשים היו בחוץ ולכן לא יכלו לראותם אלא ע"י מראה, אולם בריקאנטי (ויקרא א, ג) כתב: ובעבור שאסור להסתכל באשה, לכן עשו הכיור במראות הצובאות. כי כשהכהן מקריב קרבן נשים מסתכל בכיור ורואה בו פרצוף האשה המביאה קרבן. [ויעוין פתחי תשובה (חו"מ סימן לה סק"ח בענין עדים שראו את הדבר במראה)]. (חש"ח פסחים נט ע"ב).

פנני חשוקי חמד

רואה מרחוק יהודי נוהג בסוס ופרד, ויכול לירות ולהרוג אחד מהם

וְסִמַּךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֵלָה וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו (א-ד).

שאלה: ראובן רואה מרחוק יהודי נוהג בעגלה, וסוס ופרד רתומים לה, לראובן אין אפשרות להציל את היהודי מחטא, כי גם אם יצעק, לא ישמע את קולו, אך יש לראובן רובה ויכול לירות למרחוק בדיוק רב, ויכול לירות באחד מבעלי החיים ולהרוג את הסוס או את הפרד, האם יעשה כך?

תשובה: נאמר במסכת ברכות (דף יט ע"א) המוצא כלאים [על חברו] פושטו [לפי גירסת הרמב"ם], והשו"ע (יו"ד סימן שג ס"א) העתיקו וז"ל: הרואה כלאים של תורה על חברו, אפילו היה מהלך בשוק קופץ לו, וקורעו מעליו מיד, ואפילו היה [לובש הכלאים] רבו. וכתב הרמ"א: וי"א דאם היה הלושב שוגג, אין צריך לומר לו בשוק, דמשום כבוד הבריות ישתוק ואל יפרישנו משוגג, [והפתחי תשובה (שם סק"א) כתב דהשאגת אריה חולק].

ואם כן בעניננו, אם נראה לראובן שהיהודי שומר תורה וכנראה שהוא שוגג, ולא יודע את הנאמר במסכת כלאים (פ"א מ"ו) שהסוס והפרד כלאים זה בזה, או שלא הבחין שיש כאן כלאים, אולי בכה"ג לא צריך להפסיד ממונו ולהרוג את החמור כדי למנוע אותו מעבירה בשוגג, דכשם שלא צריך לקרוע את בגדיו במקום כבוד הבריות, כך לא צריך להפסידו ממון כשעובר בשוגג, וצ"ע.

ד. ויעוין במש"כ בחשוקי חמד עמ"ס פסחים (דף ה ע"ב), ויעוין עוד להלן פ"ז מ"א.

ה. ויתכן לבאר את דברי הרמ"א בשם הרא"ש, על פי דברי הרמב"ן, שכתב שהעובר על עבירת לאו בשגגה לא צריך ריצוי כלל, דהנה המתנדב עולה הרי זה מכפר לו שנאמר (ויקרא א ד) 'ונרצה לו לכפר עליו', ופירש רש"י על מה הוא מרצה, אם תאמר על כריתות ומיתות בית דין או מיתה בידי שמים או מלקות הרי עונשן אמור, הא אינו מרצה אלא על עשה ועל לאו שנתק לעשה.

ותמה הרמב"ן שאולי העולה מכפרת על העובר על חייבי מיתה בידי שמים ועל חייבי מלקות בשוגג, שלא נתפרש בהם כפרה, ותירץ שכיון שהתורה פירשה את העונש של העובר על איסורים שיש בהם מיתות ביי"ד וכתר במזיד ובשוגג, ועל העובר על איסורים שיש בהם מיתה בידי שמים ומלקות, פירשה התורה רק את העונש כשעבר עליהם במזיד ולא פירשה בהם שום עונש בשוגג, נראה להם לחכמים שלכן לא נתפרש העונש בשוגג, כי אין עליהם שום נשיאות חטא, ואין צריכים רצוי כלל, אבל על עשה ועל לאו תעשה הניתק לעשה כשעברו במזיד, שלא הזכיר בהם שום עונש ואי אפשר שלא יענש בהם על זה מרצה העולה. וכתבו הרא"ם והגור אריה שהוא נכון מאד. וכן פירש הר"ן (סנהדרין דף פד ע"ב ד"ה רב) ששגגת לאו מותר שלא מצינו בזה עונש בתורה.

והאדר"ת (עובר אורח אות מז) הקשה על הרמב"ן מהגמרא בכריתות (דף כה ע"ב) שמבואר שם שלרבי אליעזר מביאים אשם תלוי גם על נבילה, וגם חכמים לא נחלקו עליו רק משום שלומדים זאת מפסוק שצריך שיהא בזדונו כרת כמו חטאת, אבל כפרה על שגגת לאו משמע שלכל השיטות צריך. ואולי יאמר הרמב"ן שרבי אליעזר

פרשת ויקרא

האם יהרוג את החמור שלו, כשאחר חורש בו עם פרה

שאלה: לראובן שור וחמור, ושמעון בטעות חורש בהם, ואין כל דרך למנוע אלא ע"י הריגת החמור האם חייב ראובן לעשות כך?

תשובה: על תוכחה אין אדם חייב להפסיד ממון כמבואר ברמ"א (יו"ד סוף סימן שלד), אולם אם ראובן הרגו יתכן ששמעון יצטרך לשלם מפני שהצילו מחטא ואנן סהדי דניחא ליה לאיניש'. וכעין המבואר בשו"ע (ח"מ סימן רסד ס"ג, וכעין זה מבואר שם בס"ה) שאם שטף נהר חמורו וחמור חבירו, וחבירו לא היה שם, והוא הניח את שלו והציל את של חבירו, חייב לשלם לו, ויתכן שה"ה בעניננו שמכיון שהרג את שלו כדי להציל את חבירו מחטא, חייב שמעון לשלם לו, וצ"ע.

וחכמים חולקים בסברא הזאת, שחכמים סוברים שכיון שלא החמירה התורה להביא קרבן חטאת על הלאו, זה ראייה שעל שגגת לאו אינה צריכה כפרה כלל ולכן גם על ספיקו אין צריך אשם תלוי. וכעין זה כתב במהרש"ם (ח"א סי' קפ) שאין להוכיח מסוגיא זו שלא כדברי הרמב"ן, כיון שלא קיי"ל כרבי אליעזר.

ובהגהות ר' מאיר אריק על הרמב"ן (נדפס בתחילת ספר כסף מזוקק) כתב, שברמב"ם (פ"א מתשובה ה"א) מפורש שלא כדברי הרמב"ן, שכתב שהעובר בשוגג בין על עשה ובין על לא תעשה צריך כפרה, וכן ברש"י בכריתות (דף כה ע"ב ד"ה אף חטאים) מפורש שלא כדבריו, שעל הגמרא שדנה על איזה שוגג יום הכיפורים מכפר, כתב רש"י שיום הכיפורים מכפר על עבירות שאין חייבים עליהם חטאת כגון האוכל נבילה. הרי מפורש שהאוכל נבילה שאיסורו הוא רק לאו, צריך כפרה.

ובשו"ת שערי צדק (סי' קח) הקשה על הרמב"ן שהרי מבואר בחולין (דף ה ע"ב) שהקב"ה שומר על הצדיקים ואינו מביא תקלה על ידיהם, הרי מפורש שגם העובר על לאו בשוגג זה נחשב לתקלה, כמו כן הקשה במהרש"ם (ח"א סי' קפ) מכמה מקומות בש"ס ובתוס' שהאוכל בשר חזיר או נבילה צריך כפרה, ולכן תירצו שבלאוויים של איסורי אכילה צריך כפרה גם בשוגג, ופירש המהרש"ם בטעם החילוק שהרי המתעסק בחלבים חייב שכן נהנה (סנהדרין דף סב ע"ב). אולם בשערי צדק הקשה על זה שברמב"ן לא משמע כן, שהרי הוכיח דבריו מזה שעולה מרצה על עשה כיון שעל לאו בשוגג אין צריך כפרה, ואם בלאו של אכילה בשוגג צריך כפרה, אולי העולה מרצה כשאכל איסור לאו בשוגג.

ולכן תירץ שבקיום המצוות יש שני עניינים א. מחמת גזירת המלך, וכשעושה עבירה מרד במלך מלכי המלכים הקב"ה, ב. כשעושה עבירה נעשה לו פגם בנפש, ולענין הפגם ודאי אין חילוק בין שוגג למזיד, אבל המרד הוא רק במזיד ולא בשוגג, ובאיסור כרת החמירה תורה אף בשוגג והרי זה כעין מרד ולכן צריך ריצוי, אבל כשעבר על לאו בשוגג אין צריך ריצוי, כי אין ריתחא עליו כלל, ומכל מקום צריך לתקן את הפגם שפגם בנפשו.

ובכלי חמדה (פרשת ויצא אות ג) כתב שפשוט שאין הכוונה ברמב"ן שהעובר על לאו בשוגג שאינו צריך כפרה, ובפרט בשוגג של חייבי מיתות בידי שמים, וראייה לזה שהרי המתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה, והוכיח מזה הר"ן (ראש השנה דף ז ע"ב ד"ה גרסי' בגמרא) שגם במצוה שיש בה הנאה אין צריך כוונה שהנאה הרי היא כמו כוונה. אלא כוונת הרמב"ן שכיון שהתורה לא כתבה שצריך קרבן בלאו בשוגג כמו שכתבה בחייבי כריתות, כוונת התורה שמועיל תשובה בלבד בלא קרבן, אבל על כל פנים צריך לעשות תשובה.

ו. עכ"פ אם נאמר שצריך להרוג בהמה של חבירו גם כשחורש בה באיסור שוגג.

פנעי חשוקי חמד

לא לברוק עם יש כאן כלאים כרי שלמור על העיניים

שאלה: אדם שהוא שפל עיניים האם מותר לו לעלות על עגלה ולסמוך על הרוב, ולא להסתכל אם יש כאן כלאים?

תשובה: בהגהות המרדכי (סוף פרק א דעירובין) נאמר וז"ל: ועוד רצה רשב"ם לעשות אחרת, כי שפל עיניים היה ורצה להעלות בקרון אשר סוס ופרד מושכים בו ולא הרגיש, ואתרחיש ליה ניסא ונודמן אחיו ר"ת שם אמר לו אל תהיה צדיק הרבה שא מרום עיניך והנה סוס ופרד לפניך, לקראתך.

ויש לדון מה הדין אם אדם שהוא שפל עינים ושומר תמיד על עיניו, האם מותר לו לעלות על קרון בלי לברוק אם הוא רתום לסוס ופרד?

ולכאורה משמע ממעשה זה שזוהי מחלוקת של רשב"ם ור"ת. אכן יעוין בספר מאור התורה - להורות נתן (פרשת נשא עמ' מו) שהגאון רבי נתן גשטטנר זצ"ל כתב שהרשב"ם ור"ת אזלי לשיטתם, דרשב"ם שס"ל שאין הקב"ה מביא לתקלה לצדיקים מיירי בכל האיסורים, ולכן לא חשש למכשול, כי סמך על כך שהקב"ה יצילנו, וכמו שבאמת אירע. אך ר"ת הסובר שרק באיסורים של מאכלות אסורים אין הקב"ה מביא תקלה^ז, הוא הוכיח את אחיו לשיטתו, יעו"ש.

נמצא שלדידן שחיישינן לדעת ר"ת, לכאורה אין מקום לסמוך על כך שהקב"ה יציל את הצדיק מעבירה של כלאים, וכ"ש בימינו דמי יוכל להעיד על עצמו שהוא בגדר הצדיקים שהקב"ה לא יביא תקלה על ידו.

הרואה עבריין החורש בשור ובחמור ויכול לפצוע את החמור

שאלה: ראובן רואה מרחוק את שמעון העבריין, חורש בשור ובחמור יחדיו, ואין בידו למנעו אך יכול לפצוע את החמור על ידי זריקת חץ, ואז לא יוכל שמעון העבריין לחרוש בו, האם יעשה כך כדי למנעו מחטא, או שמא צער בעלי חיים

ז. כמבואר בכ"ב (דף קלב ע"ב), יעו"ש.

ח. כמבואר בתוס' בשבת (דף יב ע"ב ד"ה רבי נתן).

פרשת זיקרא

דאורייתא^ט, ואין זה מהיושר לפצוע את החמור שלא אשם בכלום, כדי למנעו את שמעון העבריין מחטא, כי אולי אמרינן בזה הלעיטהו לרשע וימות?

תשובה: נאמר בחינוך (מצוה תקנ): שורש המצוה כתב הרמב"ם ז"ל שהוא משורש איסור הרבעת הבהמה כלאים, כי דרך עובדי אדמה להביא הצמד ברפת אחת ושמה ירכיב אותם... ואחר רשות אדוני הרב הנזכר והודאה על דברו הטוב, אענה אף אני חלקי ואומר כי מטעמי מצוה זו ענין צער בעלי חיים שהוא אסור מן התורה, וידוע שיש למיני הבהמות ולעופות דאגה גדולה לשכון עם שאינם מינן וכל שכן לעשות עמהן מלאכה, וכמו שאנו רואים בעינינו באותן שאינם תחת ידינו כי כל עוף למינו ישכון, וכל הבהמות ושאר המינין גם כן ידבקו לעולם במיניהן. וכל חכם לב מזה יקח מוסר שלא למנות שני אנשים לעולם בדבר מכל הדברים שיהיו רחוקים בטבעם ומשונים בהנהגתם כמו צדיק ורשע והנקלה בנכבד, שאם הקפידה התורה על הצער שיש בזה לבעלי חיים שאינם בני שכל, כל שכן בבני אדם אשר להם נפש משכלת לדעת יוצרם, עכ"ל.

ואם כן לפי טעמו של החינוך, שכל האיסור של חרישה בשור וחמור הוא משום צער בעלי חיים, היה אולי מקום לומר שלא מסתבר לצער בעלי חיים נעל ידי פציעתם כדי למנוע איסור של צער בעלי חיים.

אך למעשה אסור לנו לדרוש מעצמנו טעמא דקרא כדי לבטל מצוה. ואם מותר לצער בעלי חיים לתועלת האדם, כל שכן שיש לפצוע את החמור כדי להציל את האדם מאיסור.

ונראה שאפילו אם שמעון הוא מומר, ויש אומרים שאין מצוה להפריש מומר מאיסור כמבואר בש"ך (יו"ד סימן קנא סק"ו), מכל מקום אף לשיטות אלו מותר לפצוע את החמור, ואין לחשוש לזה משום צער בעלי חיים. והרי המלאך הרג את אתונו של בלעם, כדי שבלעם לא יתבייש ממנו, הגם שבלעם רשע ומה חטא חטא האתון?! וגם בתקלה אמרה התורה להרוג את הבהמה, גם כאן הוי כעין תקלה. ואע"פ שראובן מאבד ממונו של שמעון, מותר לעשות כך כדי להפרישו מחטא, כמבואר בפירוש המשניות לרמב"ם (שביעית פ"ה מ"ו) שכתב: אבל ראוי לקלקל להם לעוברי עבירה והרי חייב כל אדם לבזבז כל ממונו להימנע מחטא, א"כ בעל

^ט יעוין במה שהארכנו בחשוקי חמד עמ"ס ב"ב (דף כ ע"א) דיש אומרים שהאיסור של צער בעלי חיים הוא רק כשפוצעים את בעל חיים, ולא כשהורגים אותו.

פניני חשוקי חמד

החמור היה חייב להפסיד ממונו להימנע מחטא, וכמבואר ברש"י (ויקרא כ טו) אם אדם חטא בהמה מה חטאה, אלא מפני שבאה לאדם תקלה על ידה, לפיכך אמר הכתוב תסקל, קל וחומר לאדם שיודע להבחין בין טוב לרע וגורם רעה לחבירו לעבור עבירה. (חש"ח זרעים-א כלאים פ"א מ"ו).

לבנות בית מוסר או בית כנסת נוסף

וְקָרְבוּ וּכְרָעוּ יָרַחַץ בְּמַיִם וְהִקְטִיר הַפֶּהֶן אֶת הַפֶּל הַמְזַבְּחָה עֲלֶהָ אִשָּׁה רֵיחַ נִיחוּחַ לַיהוָה (א-ט).

שאלה: נדיב לב היכול לבנות מכספו בית מוסר, אשר ילמדו בו יר"ש בסערת הנפש כפי שהדריך רבנו ישראל מסלנט, ויכול גם לבנות בית כנסת אשר בו יתפללו. [מדובר שכבר יש בית כנסת אחד ויכול לבנות בית כנסת נוסף לרווחת המתפללים], במה יבחר?

תשובה: לכאורה בית כנסת עדיף שהוא מקום קדוש, וחייבים כל ישראל לבנותו, כמבואר בשו"ע (או"ח סימן קנ א) כופין בני העיר זה את זה לבנות בית הכנסת. וז"ל הרמב"ם (פי"א מהלכות תפלה) כל מקום שיש בו יי מישראל, צריך להכין לו בית שיכנסו בו לתפלה בכל עת תפילה..., ואפילו המיעוט יכולין לכופף את המרובים. והלכה זו על בית כנסת נאמרה, ולא על בית מוסר.

אך יש גם מקום לצדד להעדיף את בית המוסר, והוא על סמך דברי הגמרא ביומא (דף יב ע"א), 'ורצועה היתה יוצאה מחלקו של יהודה ונכנסת לחלקו של בנימין ובה היה מזבח בנוי, ובנימין הצדיק היה מצטער עליה לבלעה בכל יום...'; וצ"ב דלכאורה מעלת בית קדשי הקדשים היתה גדולה מאד, והיא היתה בחלקו של בנימין, ולמה הצטער כל כך על המזבח שלא היה בחלקו? והשיב על כך המוסר ודעת (לקוטים קע"ז) דאמנם בית קדשי הקדשים, שלשם לא נכנס כי אם כה"ג ביום הקדוש, עולה על כל מקום אחר, וכל עם ישראל מתפלל כנגדו כמבואר בשו"ע (סימן צד א') היה עומד בחו"ל יחזיר פניו כנגד א"י ויכוין גם לירושלים ולמקדש ולבית קדשי הקדשים, היה עומד בא"י יחזיר פניו נגד ירושלים... ולבית קדשי הקדשים..., אך בכל זאת יש מעלה מיוחדת למזבח, אשר שם מתעורר אדם לתשובה גמורה, כי רואים כיצד שוחטים את הפר וצריך לכוין שכך היה ראוי לעשות לו, אלא שהשי"ת מרחם עליו [כמבואר ברמב"ן (ויקרא א' ט'), וגם מתעורר

פרשת ויקרא

מהשיר של הלויים, ומקום כזה אשר בו מתעוררים לתשובה יש בו מעלה עצומה, ולכן בנימין הצדיק היה מצטער עליה לבולעה, יעו"ש.

ואם כן, אם אפשר לציבור להסתפק במקום תפילה הישן, ולבנות בית מוסר המושך את הלב ללימוד המוסר, יש לזה מקום, כיון שהוא בבחינת מזבח ובית מדרש. ועוד שכבר אמרו רבותינו שאם עומדים לפני אדם ב' מצוות, אחת אם הוא לא יעשנה יעשוה אחרים, ועוד מצוה שאם הוא לא יעשנה לא יהיו אחרים שיעשוה, יבחר באותה מצוה שאם לא הוא לא יהיה מי שיעשנה. ואם כן כיון שאם הוא לא יבנה את בית המוסר, יתכן שאף אחד לא יבנה אותו, יש מקום לבחור בבית המוסר. (חש"ח יומא יב ע"א).

למה שחוטי חוץ הוא כשופך דמים

וְקָרְבוֹ וְכִרְעָיו יִרְחֹץ בַּמַּיִם וְהִקְטִיר הַפֶּהֶן אֶת הַכֹּל הַמְזַבְּחָה עֲלֶיהָ אִשֶּׁה רִיחַ נִיחּוֹחַ לַיהוָה
(א-ט).

שאלה: נאמר בתורה (ויקרא יז ד): "ואל פתח אהל מועד לא הביאו, דם יחשב לאיש ההוא דם שפך, ופרש"י דם יחשב כשופך דם האדם שמתחייב בנפשו. וכתב בספר טל תורה (בחידושי תורה על התורה בשם בנו רבי דוד, פרשת אחרי): הנה דעת רבי ישמעאל במסכת חולין (דף יז ע"א) הזהירה התורה בפרשה זו על כל הבהמות, כי נאסר בשר תאוה במדבר, וכוונת הכתוב דם יחשב כפשוטו, דהתורה אסרה שחיטת כל בעלי חיים, כמו שאסרה להרוג אדם, אבל דעת ר' עקיבא שהותר לישראל בשר תאוה במדבר, וקרא הוא אזהרה על שחוטי חוץ, ובהיות כן צריך ביאור לדעתו, מש"כ התורה דם יחשב, הלא שפיכת דם בעלי חיים הותר להם, ואיזה עוון שפיכות דמים יש כאן, והוא רק כעין מעילה בקדשים ולא שפיכות דם אחר שכבר הותר...?

תשובה: והשיב: ונראה לפרש על פי מה שכתבו המחברים בטעם הדבר שהקרבנות מכפרים, שהוא כדמות תמורה וכופר שנותן האיש בעד נפשו שחייב לאלוקים וזריקת הדם הוא תמורת הדם ההיא שהיה ראוי שישפך... כמש"כ הרמב"ן (ויקרא א ט) נפש תחת נפש... אמנם יפלא הדבר אחרי אשר נודע פחיתות הבע"ח וגריעותו בערך המדבר הנברא בצלם אלוקים, והאיך יהיו בעלי חיים תמורת אדם?

פנעי חשוקי חמד

ויתכן לומר על פי מה שכתבו המחברים, שקנינו של אדם יש לו קישור עמו, ומתייחס אליו וכפי ערך מעלת האדם כן מעלת קנינו, דוגמת מאמר חז"ל ביצה דף לג ע"א הבהמה והכלים כרגלי הבעלים, ועל כן בהמה שהוקדשה לגבוה, ונעשית קנין גבוה, תיגדל מעלתה ותשוה לערך מעלת האדם, ע"כ כשחטא האדם ומקדיש בהמה לגבוה נתעלית זאת הבהמה כאשר נעשית לקנין גבוה ותוכל להיות תמורת נפשו של החוטא, כי הבהמה ההיא, אחרי התעלותה במעלות האדם תחשב, יעו"ש.

עוד יעוין בחינוך (מצוה קפו) שכתב: והענין הוא כי השם לא התיר לבני אדם בשר בעלי חיים רק לכפרה או לצרכי בני אדם, כגון מזון או רפואה או כל דבר שיש בו שום צורך בני אדם, אבל להמיתם מבלי שום תועלת כלל יש בדבר השחתה ונקרא שופך דם. ואף על פי שאינו כשפיכות דם האדם, למעלת האדם ופחיתות הבהמה, מכל מקום שפיכות דם יקרא מאחר שלא התירו הכתוב לשפכו ללא תועלת, ועל כן אמר סתם שהוא כשפיכות דם, אחר שהוא שופך דמה במקום שלא נצטוו לשחיטה, ואין באותה שחיטה תועלת כלל, אבל יש בדבר נזק שעבר על מצות בוראו ולכן ענשו הכתוב בכרת, עכ"ל. ולדבריו לכאורה מיושב קושיית הטל תורה, יעו"ש בטל תורה מה שהאריך בזה. (חש"ח ביצה לז ע"א).

שאלה: האם אורח צריך להחמיר ולבקש מבעל הבית מלח לטבול פת נקיה? וְכָל קֶרֶבֶן מִנְחָתְךָ בְּמֶלֶח תְּמַלֵּחַ וְלֹא תִשְׁבֵּית מֶלֶח בְּרִית אֱלֹקֶיךָ מֵעַל מִנְחָתְךָ עַל כָּל קֶרֶבֶן תִּקְרִיב מֶלֶח (ב-יג).

תשובה: בתוס' בברכות (דף מ ע"א ד"ה הבא מלח) מבואר שאין אנו רגילים להביא מלח לשלחן כיון שהפת שלנו חשוב, ומוסיף רבי מנחם על פי המדרש שיש לדקדק להביא מלח.

וקשה הרי בגמרא מובא מעשה מרבא בר שמואל שהתארח אצל ריש גלותא ולא ביקש מלח וביאר טעמו לית דין צריך בשש, ולא הקפיד על מלח מהטעם של רבי מנחם, וא"כ קשה הרי אסור להחמיר יותר מאמוראים.

ואולי יש מקום לחדש שדוקא כשהלחם אינו טוב וחסר בברכה צריך גם אורח להחמיר, אך כאשר מתארח והלחם הוא טוב לא צריך לבייש או להטריח את

פרשת זיקרא

המארח רק בשביל ה'ענין' של רבי מנחם, ורבנו מנחם דיבר רק על שלחן עצמו, ואין זה נוגע לאורח.

והנה הרמ"א (סימן קסז ס"ה) כתב: ומ"מ מצוה להביא מלח קודם שיבצע כי השלחן דומה למזבח והאכילה כקרבן. וצ"ע בנוסע במטוס של נכרים, האם צריך להביא מלח, דלכאורה אין שלחן נכרי דומה למזבח. אך לפי הטעם השני של רבי מנחם שמגין מהפורענות אולי צריך. והוסיף הרמ"א: והאכילה כקרבן, ואם כן צריך מלח אפילו כשאוכל במטוס של נכרים. (חש"ח ברכות מ ע"א).

מה הדבר הראשון שכדאי לבן אדם לעשות כשנודע לו לפתע שאינו יהודי ואם תקריב מנחת בפורים לה' אביב קלוי פֶּאֶשׁ גֶּרֶשׁ פֶּרְמֶל תִּקְרִיב אֶת מִנְחַת בְּפוּרִיךָ (ב-יד).

שאלה: אדם שגדל כיהודי, וחשב שהוא יהודי, נודע לו לפתע שאמו היתה נכריה, מכיון שעברה גיור שלא כהלכה. מה הדבר הראשון שכדאי לו לעשות?

תשובה: הרב עזריאל טאובר שליט"א סיפר ששאלה זו, נשאל על ידי הרב שמשון פנקוס זצ"ל, והוא עצמו השיב שודאי היה רץ להתגייר. לעומתו השיב הרב פנקוס, שהוא היה רץ לקיים מצוה שכשיהיה יהודי לא יוכל לקיים אותה בזמן הזה, ורק בן נח יכול לקיימה, והיא מצוות הקרבת קרבן. וכמו שנאמר ברמב"ם (פי"ט מהלכות מעשה הקרבנות הט"ז): הנכרים מותרין להקריב עולות לשם בכל מקום, והוא שיקריבו בבמה שיבנו, ואסור לסייען ולעשות שליחותן שהרי נאסר עלינו להקריב בחוץ, ומותר להורות להם וללמדם היאך יקריבו לשם הא-ל ברוך הוא, עכ"ל.

והנה מבואר ברמב"ם שכדי להקריב קרבן, הנכרי צריך לבנות במה, ואי אפשר להקריב קרבן לה' שלא בבמה או במזבח, וכמו שכתב שם בהלכה א': שאין קרוי קרבן אלא על המזבח ואף על פי שהוא בחוץ שנאמר ויבן נח מזבח, יעו"ש.

ומעתה יש לדון ולשאול, מה הדין לאחר שהנכרי בנה את הבמה והקריב עליה קרבן, האם מותר לנתן את הבמה, או אסור כמו שאסור לנתן מזבח שבנאו ישראל, שנאמר 'לא תעשו כן לה' אלוקיכם', או שמא איסור זה נאמר רק במזבח שהוקדש על ידי ישראל, ולא במזבח שהוקדש על ידי נכרי, עבור קרבנות של נכרי.

פניני חשוקי חמד

ויעוין בשו"ת טוב טעם ודעת (מהדורה רביעאה בהשמטות לסימן רנט, עמ' תשסט בנדמ"ח) שכתב חכם אחד רצה להביא ראיה לנידון זה מהמבואר במסכת זבחים (דף קטז ע"ב) שכמו שמזבח של ישראל אסור לבנותה מדבר שנשתמש בו הדיוט, הוא הדין בבמה של נכרי בזמן הזה, אסור לבנותה מדבר שנשתמש בו הדיוט, הרי שדיני המזבח ובמת נכרי, שווים בדינם למזבח ישראל. וכתב עליו הגאון רבי שלמה קלוגר, שאין משם ראיה, מכיון שדוקא לגבי בניית הבמה שהמטרה היא להקריב קרבן לשמים, צריך שיהיה כולו קודש לשמים, וזהו סברא פשוטה שבזה דיני במת נכרי שזה למזבח של ישראל. אבל לגבי נתיצה, שאף בישראל לא היה איסור נתיצה לאחר שכבר הקריבו עליה את הקרבנות, לולי הפסוק, אם כן יתכן שבנכרי אין פסוק, ואין איסור לנתצה לאחר שהקריבו עליה את הקרבן.

עוד כתב הגר"ש קלוגר (שם סימן רנט עמ' תקכח בנדמ"ח) שלכאורה יש להביא ראיה לנידון זה מהנאמר במסכת גיטין דף מה ע"ב אמר רב נחמן, נקטינן: ספר תורה שכתבו מין ישרף, כתבו עובד כוכבים יגנו... נמצא ביד עובד כוכבים אמרי לה יגנו, ואמרי לה קורין בו. ספר תורה שכתבו עובד כוכבים, תני חדא ישרף, ותניא אידך יגנו, ותניא אידך: קורין בו, יעו"ש. ופרש"י שכתבו גוי יגנו, כי חיישינן שמא כתבו הגוי לשם שמים. הרי לפנינו שכשגוי מקדיש, הקדשו הקדש, וכוונתו כוונה. ואם כן אף כשבנה במה לשם שמים, חל עליה קדושה, ואסור לנתצה.

אלא שהוסיף הגר"ש קלוגר שיתכן שאף בבמה של ישראל בזמן היתר הבמות, אין איסור נתיצה, שיתכן שכל האיסור הוא במזבח בבית המקדש, כשהוא בצורתו ובתבניתו, משא"כ בבמה שעל זה אין פסוק, אולי אין איסור נתיצה.

והנה יש להעיר על דברי הטוב טעם ודעת, ממה שציין הרוגצ'אבר בספר מכתבי תורה (מכתב קלח) לדברי הירושלמי במסכת מגילה (פ"א הי"א) אנטונינוס שאל לר' מהו לבנות מזבח א"ל בניהו וגנוז אבניו, ופירש קרבן העדה: דכיון שהוקדשו לשמים אסור להשתמש בהם בהדיוט, עכ"ל. מבואר בירושלמי שמותר לסתור את הבמה, אלא שצריך לגנוז את אבניה.

האם מותר להשהות גירות כדי להקריב קרבן

שאלה: יש לשאול על דברי הרב פנקוס הנ"ל, שאם היה נודע לו שאינו יהודי, שהיה רץ להקריב קרבן לפני הגירות, מהנאמר במסכת יבמות (דף מח ע"ב) מפני מה גרים בזמן הזה מעוניין, ויסורין באין עליהן... אחרים אומרים מפני ששהו עצמם

פרשת ויקרא

להכנס תחת כנפי השכינה. אמר ר' אבהו, ואיתימא ר' חנינא מאי קראה, ישלם ה' פעלך ותהי משכורתך שלמה מעם ה' אלקי ישראל אשר באת לחסות', ופרש"י אשר באת, שמיהרת ולא איחרת. וכעין זה נאמר במסכת גרים (פ"ב הלכה ה) אמר רבי חנינא בן גמליאל מפני מה הגרים מעוניין, מפני שהן מחשביין, קודם לשנה וקודם לשנים, שאגבה את חובי ושאעשה את צרכי, יעו"ש. הרי שאסור להשהות גיור?

תשובה: באמרי יושר (ח"ב ס"ד סק"ד) הביא את דברי הכלי חמדה שכתב שאמנם גויים לא נצטוו להתגייר, אך אם קבל על עצמו להתגייר הוא חייב לעשות כן משום בל יחל. והעיר על כך שהוא כיוון בזה לדברי היעב"ץ על הגמ' שם. והוסיף שיש לדייק סברא זו ממסכת גרים הנ"ל, שכל העונש הוא שעכבו את הגירות אחר שכבר רצו להתגייר, ולא על עצם מה שלא נתגיירו מיד. והקשה שם האמרי יושר ממסכת ע"ז (דף סד ע"א) הנהו דאתו לקמיה דרבה בר אבוה, אמר להו: זילו זבינו כל מה דאית לכו [את כל הע"ז שלהם] ותו איתגיירו, וקשה איך נתן להם עצה לעבור על בל תאחר, ותירץ דאולי עוברים על בל תאחר רק אם מאחר בשנה, וכמו שנאמר במסכת גרים הנ"ל, יעו"ש. מבואר בגמרא בעבודה זרה על פי דברי האמרי יושר שאין איסור להשהות גיור לפרק זמן קצר.

ולכאורה יש להעיר, דאמנם אין איסור להשהות את הגירות בקצת זמן, מכל מקום מסתבר שעדיף להיות יהודי ולהכנס תחת כנפי השכינה, כמה שיותר מהר, מאשר להיות גוי ולהקריב קרבן? ונראה שכמו שמבואר במסכת ע"ז שחז"ל יעצו להשהות גירות כדי למנוע הפסד ממון, כל שכן שיש להמליץ להשהות קצת את הגירות כדי להקריב קרבן לשם שמים, וצ"ע.

האם להורות לבן נח להקריב נסכים

שאלה: כאמור לעיל, כתב הרמב"ם (פי"ט מהלכות מעשה הקרבנות הט"ז): הנכרים מותרין להקריב עולות לשם בכל מקום..., ומותר להורות להם וללמדם היאך יקריבו לשם הא-ל ברוך הוא, עכ"ל. והנה הקרבת קרבן, יש בו קצת קושי, ויש להסתפק האם אפשר להורות לבן נח שחפץ בקרבת אלוקים, להקריב נסכים שזהו דבר פשוט להקרבה, על גבי המזבח?

תשובה: נאמר במסכת מנחות (דף מג ע"ב) ובתמורה (דף ג ע"א) תנו רבנן: 'אזרח', אזרח מביא נסכים, ואין העובד כוכבים מביא נסכים. וכן פסק הרמב"ם (פ"ג

פניני חשוקי חמד

ממעשה הקרבנות ה"ה) עולות העכו"ם אין מביאין עמהן נסכים וכו'. אלא שיעוין בתוס' במנחות (שם ד"ה אי לרבי יוסי) שהסתפק אם דין זה הוא רק בנסכים הבאים עם הזבח, או אפילו בבאים בפני עצמן. וכן משמע מדברי רש"י בתמורה (שם) שהדבר תלוי בשתי לשונות בגמרא, יעו"ש. ואם כן לפי צד אחד של רש"י ותוס', יש מקום להורות לבן נח להקריב נסכים בפני עצמן.

ויעוין במשך חכמה (ויקרא ב, יד ד"ה יענך) וז"ל: "יענך ה' ביום צרה", שעולות מקריבין גם בני נח, לכן כתוב ה', משום דמהוה הכל. "ישגבך שם א-להי יעקב", בזכות מנחות שאינן נקריבין רק לישראל וקרבי עקיבא במנחות (דף עג ע"ב). "ישלח עורך מקודש" היינו עולות שנקריבין אף בבמה, וכל שכן בבמת צבור. "ומציון יסעדר" אלו מנתות שאין קריבין אפילו בבמת צבור (זבחים דף קיג ע"א) ורק בציון דהיינו בית המקדש, [ומפרש על דרך מוגבלות]. "יזכור כל מנחותיך" כהנקרבים מהם אזכרתה לה' בציון, דאילו מנחת נסכים שכולה כליל, קריב גם לבני נח, ורק הנך מנחות דנקמצות, דאינו קרב מהם רק הקומץ והלבנה אזכרתה לה'. "ועולתך ידשנה סלה" זה עולות שקרבים גם בבמה ולבני נח, עכ"ל. עכ"פ כתב המשך חכמה שמנחת נסכים שקרב כליל יכול בן נח להקריב. (חש"ח גיטין מה ע"ב).

אדם שיש לו מעות צדקה, האם יתנו לעני, או שיתנו לקופה הנותנת סל לשבת

וְאִם נֶפֶשׁ אַחַת תִּחְטָא בְּשִׁגְגָה מֵעַם הָאָרֶץ בַּעֲשֻׂתָהּ אַחַת מִמִּצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ וְאִשָּׁם (ד-כז).

שאלה: אדם שיש לו מעות מעשר כספים, ויכול לתת את הצדקה לעני העמל בתורה, ופרנסתו מצויה בדוחק גדול, ויכול גם לתת זאת לקופה בשכונה שמחלקת לכל העניים סל מכובד לכבוד שבת, מה עדיף שיתן זאת בעצמו, או שיעבירונו דרך קופת צדקה?

תשובה: אפשר לפשוט את הספק מדברי אהבת חסד (ח"ב פט"ז בהגה) שכתב שכח החברא הקדושה של גמ"ח היא יפה מסתם מצות גמילות חסד שהאדם עושה לפרקים לעצמו, כי אינו דומה מרובים העושים את המצוה למועטים העושים את המצוה, כמו שאמרו חז"ל, ואף שמחמת שהם מרובים לא בא מעותיו בסך כל הלואה כי אם מעט, אף על פי כן נראה פשוט שהקדוש ברוך הוא יחשוב לכל אחד

פרשת ויקרא

כאילו הוא לבדו היה הגומל חסד, כיון שבלאו מעוט המעות שלו לא היה העני יכול להשיג המבוקש שלו, והוסיף בהג"ה שהוא כעין מה דאמרינן בשבת (דף ג ע"א) "בעשותה" אחת ממצוות ה' אשר לא תעשנה (ויקרא ד כז) העושה את כולה חייב, ולא העושה את מקצתה, ואף על פי כן זה אינו יכול לבדו לישא את המשא וזה אינו יכול חייב (שבת דף צב ע"ב) והטעם שזה לא נקרא מקצת מלאכה, כיון שבלאו ידידה לא היתה נשלמת המלאכה, נחשב כאילו הוא לבדו עשה כל המלאכה.

נמצא שהנותן קצת כסף לגמ"ח הרי הוא שותף בכל הגמ"ח ונוטל שכר מלא, ואולי גם הנותן כסף לקופת צדקה ואינו נותן כסף בעצמו, הרי הוא מהמרובים העושים את המצוה, וגם שכיון שהוא אינו יכול לפרנס את כל העניים, הרי הוא שותף בכל מה שהקופה מפרנסת אותם, ומקבל שכר כנגד כולם.

ואולי יש לחלק בין צדקה להלוואה, שבהלוואה אם אין לו את הסכום שהוא צריך ומקבל הלוואה קטנה, זה אינו יכול להעמידו על רגליו, ולכן רק כאשר החברה נותנת לו סכום גדול הרי זה מעמידו על רגליו, וזה אינו יכול וזה אינו יכול, אבל בצדקה שכל פרוטה מצטרפת לחשבון גדול, ולפחות יהיה לו לקנות קצת לחם צר ומים לחץ לילדיו, אין נפקא מינה איך יתן זאת, שיתן בעצמו או שיתנו דרך קופה.

ומכל מקום נראה שאם על ידי הצדקה שלו בלבד ישאר העני רעב, וגם לא יגיע לעונג של שבת ואם יתן את כספו לקופה שבשכונה על ידי צדקת כולם יהי' שבע, וגם יקיים והתענגתם על ה' יתן כספו לקופה. וכן אמר לי גיסי הגר"ח קניבסקי שליט"א שהצדקה דרך הקופה היא מעולה יותר, כיון שהיא מצוה דרבים. (חש"ח נדה טז ע"ב).

האם יכול רופא לקבל כסף כשהלך לרפא חולה מסוכן

(וּנְפֹשׁ בִּי תַחַטָּא וְשִׁמְעָה קוֹל אֱלֹהִים וְהוּא עֵד אוּ רָאָה אוּ יָדַע אִם לֹא יִגִּיד וְנָשָׂא עֹנוֹ ה-א).

שאלה: מה הדין כאשר רופא הלך לביתו של חולה מסוכן, שלא היה ביוכלתו לבוא לבית הרופא, והרופא ריפא אותו בלי צורך בתרופות. האם מותר לו לקבל על כך זכר?

פנעי חשוקי חמד

תשובה: בשלחן ערוך (יו"ד סימן שלו ס"ב) נאמר: אסור לרופא ליטול שכר החכמה והלימוד, אבל שכר הטורח והבטלה מותר. וכתב הפרישה ששכר ה"לימוד והחכמה", הוא מה שהרופא מלמד את החולה או את המתעסק עמו, שיעשה לרפואתו כך וכך, וכן פירשו הש"ך והט"ז.

והסביר יותר הערוך השלחן וזה לשונו: "מותר ליטול שכר בטלה וטירחא, אבל שכר הלימוד אסור, דאבידת גופו היא, והתורה אמרה והשבתו לו, לרבות אבידת גופו, ואמרינן בענין עשיית המצוות "מה אני בחנם אף אתם בחנם", הלכך שכר החכמה והלימוד אסור, אבל שכר הטורח ושכר הבטלה מותר. כלומר שכר החכמה והלימוד הוא כשאומר לו קח סם פלוני, אבל כשהולך אצל החולה הוי שכר טירחא, וכן כשכותב לו לבית הרוקח ליתן כך וכך, הרי הוא שכר טירחא ומותר".

וכעין זה מבואר בענין שכר עדי הגט, שקיי"ל בשו"ע (אבה"ע סימן קל סעיף כא) שאסור לעדי הגט ליטול שכר עבור עדותם יותר משכר בטלה, וכתב התורת גיטין (שם, הו"ד בפתחי תשובה שם ס"ק יג) שמותר לעדי הגט ליטול שכר יותר מ'שכר בטלה', משום שהעדים חייבים רק לומר עדותם בפה, אבל אינם חייבים ליתן עדותם בכתב, כתוב וחתום, ועל השירות הנוסף הזה מותר להם ליטול שכר בנוסף לשכר הבטלה. והוא כעין דברי הערוך השלחן.

ולכאורה דברי הערוך השלחן תמוהים, שמאחר והרופא חייב לומר לחולה מהי התרופה שעליו לקחת, מה שכר אפשר כבר ליטול עבור כתיבת מרשם בן כמה מילים!?

ויתכן שכוונת הערוך השלחן היא, שהרופא בכתבו ובחתימתו מקבל עליו אחריות, וזאת אינו חייב מדין תורה, ועל אחריות זו רשאי לקבל שכר. וכעין זה כתב הרמ"א (באבה"ע שם) שיש אומרים שמתנים עם העדים שאם יקלקלו הגט ישלמו אותו, ומכח זה מותר ליטול שכר הרבה. אולם מלשון ערוך השלחן לא משמע שנתכוין לכך, שהרי הוא מגדיר את כתיבת המרשם כ"שכר טירחא" ולא כ"שכר אחריות".

ואולי כוונתו היא שאע"פ שהטירחה מועטת, בכל זאת מותר לו לדרוש עבור טרחתו שכר הרבה, ואין בזה איסור "אונאה", מאחר ורגילים ליתן לרופא שכר מרובה כמבואר בהגהות מיימוניות (בתשובות לספר נזיקין סימן כב), וכך מבואר ברמ"א (חו"מ סימן רסד ס"ז) שהדרך הוא ליתן הרבה לרפואה. וכמו כן כתב

פרשת ויקרא

בשו"ת בנימין זאב (סימן רפ, ציינו הרע"א בגליון השו"ע יו"ד סימן שלו) בשם הסמ"ג: "לענין הרפואות דרך בני אדם לתת דמים מרובים". ויעויין במסכת בבא קמא דף פט ע"א "מילי דמזדבני בדינרי נינהו", כלומר, ישנם מילים הנמכרים בדינרים. לאור הנ"ל מובנים דברי הערוך השלחן.

אלא שעדיין יש להתבונן במה שכתב ערוך השלחן שמותר לרופא ליטול שכר על שהטריח עצמו לבקר אצל החולה, דבשלמא כאשר החולה מסוגל לבוא לרופא, ולמרות זאת מבקש שהרופא יבוא אליו, שזאת אין הרופא חייב לעשות, לכן מותר לו לדרוש שכר על כך. אבל כאשר החולה מסוכן, ואינו מסוגל לבוא לרופא, הרי מחוייב הרופא לטרוח ולבוא אליו, כשם שחייבים לטרוח ולגשת אל האבידה כדי להשיבה לבעליה, וצריך לברר האם גם במקרה זה יהיה מותר ליטול שכר על ההליכה לבית הרופא.

והנה על עדים ההולכים לבית הדין להעיד, כתב הט"ז (בחור"מ סימן לד סי"ח) שמותר להם ליטול שכר על כך, משום שהתורה כתבה "אם לא יגיד ונשא עונו" (ויקרא ה, א). להגיד - חייב בחנם, אך על ההליכה מותר לו ליטול שכר. מה שאין כן רופא שמצוותו היא "והשבותו לו" ו"לא תעמוד על דם רעך", אם כן גם ההליכה היא חלק מהמצוה. וכך מבואר בנימוקי יוסף (בבא מציעא דף טז סוף ע"א מדפי הרי"ף). ולכן נראה לכאורה שדברי הערוך השלחן, שמותר לרופא ליטול שכר על הליכתו לחולה, אמורים רק כאשר החולה מסוגל לבוא לרופא. אבל כאשר אינו מסוגל, חייב הרופא לבוא אליו ואסור ליטול שכר על ההליכה, אלא רק על הבטלה.

אלא שלפי זה נשאלת השאלה מה יהא הדין ברופא שביקר אצל חולה מסוכן ולא רשם מרשם אלא נתן הוראות בעל פה, וגם עשה זאת בשבת או ביום טוב, ש"שכר בטלה" לא שייך ליטול, ונמצא לכאורה שאין כל היתר ליטול שכר על כך. וכמו כן כאשר העירו את הרופא באמצע הלילה, לא שייך ליטול שכר בטלה, מאחר ובין כך לא עוסק אז במלאכה, ואם כן על מה יטול שכר? [אין השאלה מבחינת "שכר שבת", שהרי המהר"י ברונא (הו"ד במשנה ברורה סימן שו ס"ק כד) התיר למילדת ליטול שכר שבת. השאלה היא רק על עצם השכר על המצוות].

ואולי אפשר למצוא היתר על נטילת השכר גם בשעות הבטלה וגם כאשר אין טירחא, על סמך ה"דברי חמודות" (מסכת בכורות פ"ד אות יד) שכתב, וזה לשונו: "...הרשב"א כתב בתשובה, נראה לי שלא אמרו [שאסור לעדים ליטול שכר על

פנעי חשוקי חמד

עדותם], אלא בעדים שנעשו עדים כבר, שהם מצווים להעיד, ולא רצו להעיד עד שנטלו שכר... אבל מי שאינו מחוייב להעיד, ונוטל שכר לילך [כלומר ללכת למקום המאורע ולראותו] ולהיות עד, שאינו בדין זה, לפי דעתי, עכ"ל. [כלומר באופן כזה מותר לו ליטול שכר על כך שהלך לראות את המאורע]. ועל פי זה כתבתי בסעיף דלעיל, שכן יש להורות גם כן בדיין, שאם ממנים אותו וקובעים אותו להיות יושב ודן לכל הבאים לפניו, שאין זה בכלל 'מה אני בחנם...' , לפי שאם לא היו קובעים אותו לא היו הכל באים לפניו, אלא לפעמים יבוא אחד ויבררהו, ולפעמים יבוא אחר ויברר לאחר, אבל מפני שהוקבע להיות דיין באים הכל לפניו, והוא דומה לעד שרשאי ליטול שכר לילך ולראות העדות דשרי", עכ"ל.

ונראה שהוא הדין ברופא שהלך ללמוד רפואה, במטרה להיות קבוע ופנוי לכולם, ולרפא את כל הבאים לפניו. שמאחר ולא חייב ללמוד רפואה ולהתפנות לכולם, מותר לו ליטול שכר. [ובדומה לאדם המתפנה מעיסוקיו כדי לחפש מציאות להשיבו לבעליהם שמותר לו ליטול שכר], וכעין זה כתב הפתחי תשובה (חו"מ סימן ט). ודווקא בימים הקדמונים שהרופאים לא התפרנסו מהרפואה ועיסוקם היה מדברים אחרים, אסור היה לרופא ליטול כי אם שכר טירחא ושכר בטלה, אבל בימינו כאשר מתפנה מכל עיסוק אחר ולומד רפואה על מנת שיוכל גם להתפרנס מכך, דומה הוא לאדם שהולך לראות מאורע מסויים כדי שיוכל להעיד. (חש"ח ב"ק פט ע"א).

פשע וגרם לתאונת דרכים, ומתחנן לעדים שלא יפלילו אותו

וּנְפֵשׁ פִּי תַחֲטָא וְשִׁמְעָה קוֹל אֱלֹהִים וְהוּא יַעַד אוֹ רָאָה אוֹ יִדַע אִם לֹא יִגִּיד וְנִשְׂא עֹנוֹ (ה-א).

שאלה: נהג בפראות וגרם לתאונה קשה, גם נתעכבו בגללו רופאים שהיו צריכים להגיע לבי"ח כעת מתחנן הנהג לעדים שירחמו עליו ולא יעידו נגדו, כי יאבד את רשיון הנהיגה לפרנסתו, ולא יוכל להביא רעבון ביתו למשפחתו, האם יענו העדים לבקשתו? [ד"ר מ. א. ברוקס].

תשובה: נאמר במסכת ברכות (דף לג ע"א): וכל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו. שנאמר (בישעיה כ"ז, יא) כי לא עם בינות הוא על כן לא ירחמנו עושהו, ויצרו לא יחננו. גם נהג זה חסר דעה, ואין לו לב בשר, ולכן אסור לרחם עליו, וענוש יענש

פרשת זיקרא

כדי שלא יסכן אנשים אחרים. ואם יש בנהג קצת יר"ש אפשר להביאו לפני רב שיטיל עליו קנס סכום גדול לצדקה עד שישתכנע הרב שלא ישוב לכסלה עוד. ויעמיד עדים שיתרו בו שאם ח"ו יעשה עוד תאונה, יגלגלו עליו גם תאונה זו. ואפשר גם להחתימו על צ'ק בטחון שלהבא ביום פקדי ופקדתי. ומותר גם להשביעו שלא יחזור על מעשיו כמו שמצינו במסכת מועד קטן דף טז ע"א 'ומנלן דנצינן... ומשבעינן? דכתיב בנחמיה י"ג ואריב עמם... ואשביעם'. [דברינו אמורים כאשר בתאונה לא נהרג אדם ח"ו]. (חש"ח ברכות).

ראה אותו מדליק אור בשבת בשוגג, האם יספר לו זאת

וְאִם לֹא תִגִּיעַ יָדוֹ הֵי שָׁה וְהִבִּיא אֶת אֲשָׁמוֹ אֲשֶׁר חָטָא שְׁתֵּי תָרִים או שְׁנֵי בָּנֵי יוֹנָה לְה' אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה (ה-ז).

שאלה: מעשה בשמעון שבילל שבת קם באמצע הלילה, ולפתע רואה את ראובן אחיו קם באמצע השינה, ונכנס למטבח ומדליק את האור ושותה, ומכבה את האור וחוזר לישון, שמעון שם לב שראובן שכח ששבת היום, והסתפק למחרת האם לספר לו זאת שחילל שבת בשוגג כדי שיחזור בתשובה, או שמא אין צורך לספר לו זאת, ודי במה שיתוודה ביום כיפור על כל חטאיו?

תשובה: תנן בשבועות (דף ב ע"א) שלרבי יהודה ורבי שמעון שעיר של יום הכיפורים הנעשה בפנים, מכפר על טומאת מקדש וקדשיו, שאין בה ידיעה בתחילה אבל יש בה ידיעה לבסוף, וכשאינן בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף, לרבי יהודה שעירי ראשי חדשים ושעירי רגלים מכפרים, ולרבי שמעון שעירי הרגלים מכפרים. ויש להסתפק איזה עבירה חמורה יותר, האם כשיש בה ידיעה לבסוף, או כשאינן בה ידיעה לבסוף.

ולכאורה יש מקום לומר שחטא שיש בה ידיעה לבסוף, חמור יותר שיום הכיפורים מכפר, ואין שעירי הרגלים יכולים לכפר עליו, וכדאמרינן להלן (בדף ט ע"א) שהו"א שיום הכיפורים מכפר על עון מקדש, כיון שמרובה בכפרתו, ופירש רש"י מרובה כפרתו של יום הכיפורים שהוא מכפר על כל עבירות, תאמר ברגלים, ואע"ג דכתיב בהו לכפר אימא לא מכפרי אמידי דעון כרת. משמע שיום הכיפורים כיון שמרובה בכפרתו, מכפר גם על עבירות חמורות יותר.

פניני חשוקי חמד

אך מאידך יש לומר שכשאין בה ידיעה לבסוף חמור יותר, שצריך יותר שעירים, וכדאמרינן בתוספתא (שבועות פ"א ה"ג) היה רבי שמעון אומר קשה טומאת מקדש וקדשיו מכל עבירות שבתורה, שכל עבירות שבתורה מתכפרת בשעיר אחד, וטומאת מקדש וקדשיו מתכפרת בשלשים ושנים שעירים, כל עבירות שבתורה מתכפרות פעם אחת בשנה, וטומאת מקדש וקדשיו מתכפרות בכל חודש וחודש. מבואר שמה שצריך יותר שעירים חמורה יותר.

אולם לכאורה דברי התוספתא צריכים ביאור, שאפשר לומר לאידך גיסא שכל עבירות אין מתכפרין בשעירי הרגלים, כיון שצריך שגם יום הכיפורים יכפר, משא"כ בטומאת מקדש, שדי בשעירי הרגלים, ומה שצריך ל"ב שעירים אינו אלא לעבירה שנעשה בין זה לזה, אבל לא שצריך כמה שעירים על כל עבירה. ויש לומר שדברי התוספתא הוא שטומאת מקדש היא חמורה מהבחינה הזאת שאי אפשר להמתין עם חטא זה עד יום כיפור, אלא צריך ל"ב פעמים בשנה לכפר על זה.

ונראה להביא ראיה שיש לספר לו, דהגמרא מסתפקת להלן בדף ט ע"ב האם שעירי הרגלים מכפרים גם על חטא שסופו להוודע, ופירש"י שסופו להוודע כגון שראוהו שנטמא ונכנס למקדש וסופו להודיעו. משמע שאם ראהו שנכנס טמא צריך להודיעו. וכן בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סימן קעה) נשאל על מי ששימש סמוך לווסת ולא ראתה דם, אם צריך להודיע זאת לאשתו כדי שתשוב, והשיב דבריש שבועות חזינן שאף שלא ידע כלל צריך כפרה בטומאת מקדש וקדשיו ושעירי רגלים וראשי חדשים היו מכפרין על זה. ואיתא שם בדף ט ע"ב אף באין סופו להוודע כלל צריך כפרה. ופשוט שכן הוא בכל המצות שצריך כפרה, וא"כ טוב להודיע לאשתו כדי שתשוב ותתכפר.

י. עוד יש להקשות שכתב הרמב"ן בפרשת ויקרא (ה ז) שהקל הכתוב בטומאת מקדש וקדשיו, שאינו צריך אלא קרבן עולה ויורד, מפני שהוא טועה בדבר מצוה, כי הכהן האוכל קדשים והבא למקדש להשתחוות או להקריב קרבן עוסק הוא במצוה ודעתו לשמים, ולפיכך אע"פ שחטא בהעלמת הטומאה ריבה לו הכתוב כפרות. אולם קושיא זו אפשר לתרץ שאף שמצד האדם החוטא הוא טועה בדבר מצוה, מ"מ מצד החטא שהמקדש נטמא החטא חמור.

ומו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל (הערות) כתב לתרץ למה האוכל בשר קדשים טמא צריך כפרה והלא הוא טועה בדבר מצוה, ותירץ דקדשים שאני כיון שיש בה דין משמרת, שמייוחד על מניעת הטומאה בהם, וא"כ לכאורה עדיין דברי הרמב"ן צריכים ביאור, שגם בטומאת מקדש יש דין משמרת, ולמה הקל עליו הכתוב.

פרשת זיקרא

אולם בלאו הכי נראה שכל זה לא שייך הכא שהרי האח היה לו ידיעה בתחילה, ורק לא היה לו ידיעה לבסוף, וא"כ על זה תנן שאין יום הכיפורים מכפר אלא תולה להגן עליו מהיסורים, וא"כ יש להודיעו כדי שיחזור בתשובה. ויעוין ברמ"א (סימן שלד סעיף כו) ובמשנ"ב (ס"ק עח) סדר הכפרה למי שנכשל בזמן הזה באיסור שבת בשוגג.

וכל זה אם ראובן בשעת מעשה ידע מה שנעשה עמו, אך לפעמים שאדם קם באמצע הלילה ואינו יודע מה נעשה עמו, זה נובע מחמת מחלת הירח, ואז הוא פטור כי זה נחשב לאונס ואינו זקוק לכפרה, וגם אינו זקוק להודיעו.

סדר תשובה לאחד שעישן בשבת בשוגג ובשמים דנוהו למיתה

בהקדמת בנו של המהרש"ם לספרו תכלת מרדכי מספר שבהיות המהרש"ם אב"ד יאזילווינהון חלם פעם אחת בליל שבת קודש אשר הוא אצל הבי"ד של מעלה ודנים שם אברך אחד, על אשר חילל את השבת במלאכת איסור, ויצא חייב מיתה בידי שמים, והקיץ בבוקר ושקל בדעתו אם לספר לאברך את חלומו או לא, וגמר בדעתו שאם יבא אצלו היום אחר התפילה, להגיד לו 'שבתא טבא' וידבר עמו בדברי תורה [שכן היה דרכו בכל שבת] יספר לו החלום, ואם לאו לא יספר לו, והעמיד הדבר על השגחה פרטית.

ומעשה שהיה כך היה, האברך הזה ישב ולמד ביום ערב שבת ומקטרתו בפיו, ומחמת עיונו בספר שלמד, העלה עשן כל שהוא אחר שנתקדש השבת, ואחר כך כאשר ראה שכבר הנרות דולקות, וגם נראו הכוכבים נבהל מאד על זה שחילל שבת קודש בשוגג, ונתיישב בדעתו לשאול את המהרש"ם מחר בבוקר, שילמדו לעשות תשובה על זה, ויהי בבוקר אחר התפילה, המתין שיצאו מבית המדרש כל המתפללים לביתם, ודרכו של המהרש"ם היתה תמיד להתעכב בבית המדרש אחר התפילה, ללימוד רש"י ואור החיים על הפרשה, ואחר כך הלך לביתו הסמוך, בא אליו האברך לברכו בשבתא טבא, ואז אמר לו המהרש"ם שימתין קצת, כי יש לו לדבר עמו, האברך התחיל לבכות, והתחיל לספר מה שאירע לו, מיד הפסיקו המהרש"ם וסיפר לו החלום, ואחר סיפר לו האברך את כל המעשה אשר עשה, וציוה לו המהרש"ם ליתן כופר נפשו כמבואר בשו"ע למי שחייב חטאת ונשאר בחיים.

פנני חשוקי חמד

ולכאורה יש להסתפק במעשה הזה בשתי שאלות, א. למה המהרש"ם השאיר זאת להשגחה פרטית, ולא חשב לגלות לו מיד כדי שיחזור בתשובה, ב. למה מגיע מיתה בידי שמים למי שחילל שבת בשוגג.

וי"ל שהמהרש"ם לא היה בטוח אם המעשה הזה נכון, כי לפעמים חלומות שוא ידברון, ואז יצער יהודי בחנם, ולכן השאיר זאת להשגחה פרטית, לראות אם אמת ונכון הדבר. ולגבי השאלה השנייה נראה, שיש כאן קצת פשיעה, שהרי האדם הזה ידע ששבת מתקרבת, ולמה לא השגיח מאד שלא יבא לחללה, ולכן היה חייב מיתה בידי שמים, ורואים מזה דבר נורא, שאף שכבר נגזר עליו מיתה, מ"מ נתכפר לו בצדקה כפי ששוא חטאת. (חש"ח שבועות ב ע"ב).

הלך לתומו ברחוב, ולבסוף נתברר לו שליוה את המת

וְאִם נֶפֶשׁ פִּי תִחַטָּא וְעִשְׂתָּה אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ וְלֹא יָדַע וְאִשֶּׁם וְנִשְׂא עֹוֹנוֹ (ה-יז).

שאלה: אדם הלך לתומו ברחוב, ולבסוף נתברר לו שהוא הולך אחר המת, והוא אחד המלווים שלו, וכל מי שראה אותו חשב שהוא אחד המלווים של המת, האם קיים מצות הלווית המת, מפני שסוף סוף הנפטר קיבל כבוד מכך, או שמא מאחר ולא התכוון לכך, וכלל לא ידע שהוא מלווה מת, לא קיים שום מצוה. ונפ"מ כגון באופן שאותו אדם קיבל על עצמו למשך חודש שהוא חייב כל יום ללוות מת [מפני שפעם אחת זלזל במצוה זו], האם קיים בהלוייה זו את המצוה, או שמא לא קיים, ואז יצטרך לפנות לבתי ההלוויות ולהשתתף בהלוייה נוספת?

תשובה: כתב הנצי"ב (הרחב דבר פרשת ויחי נ ז) וז"ל: ואפילו מהלך האדם אחר המטה בדרך הלוכו, לצורך עצמו, מ"מ מקבל שכר הלווית המת, שהרי מכל מקום עשה כבוד למת. והוא בכלל עושה מצוה שלא לשמה, שנחשב מכל מקום למצוה, מכש"כ בענין שהוא בכלל גמ"ח, אין נפ"מ מאיזה טעם עשה, אם לשם מצוה או לא, אלא כל שעשה הגמ"ח נחשבת לזכותו, וכן בהלווית המת, אחרי שמכל מקום הליכה זו אחר המטה הוא לכבוד לפניו, ממילא נחשבת לזכות להולך. ועוד ראייה דגם העולה שלא בשביל המת נחשב לו לכבוד, מהא דתניא במכילתא בפרשת בשלח, ולא עוד אלא שעם יעקב עלו עבדי פרעה וזקני ביתו. ועם יוסף עלו הארון והשכינה והכהנים והלוויים וכל ישראל ושבעה ענני הכבוד, עכ"ד, והרי כל אלה

פרשת ויקרא

לא בשביל הלווית יוסף עלו אחרי מטתו, אלא שמכל מקום נחשבו לכבוד ליוסף... והכי יש להוכיח עוד ממעשה דבעיא מוכסא בסנהדרין (דף מד ע"ב) לפי פרש"י שניתן כבוד להרשע, שליווהו הרבה בני אדם בטעות, שכסבורים שמטתו היא של הצדיק, הרי אע"ג שלא בשבילו הלכו אחריו היה לו לכבוד. [אבל בחידושי הרמ"ה והרמב"ן ז"ל שם, הביאו מעשה שקברו את הצדיק בין הרשעים, ואת הרשע בין הצדיקים, ואם כן לא מוכח מזה], עכ"ל הנצי"ב י"א.

והנה רבנו הנצי"ב פתח בלשון 'והוא בכלל עושה מצוה שלא לשמה, שנחשב מכל מקום למצוה'. משמע שהמלווה קיים מצוה, אולם אח"כ כתב 'מכל מקום הליכה זו אחר המטה הוא לכבוד לפניו, ממילא נחשבת לזכות להולך'. משמע שיש בזה רק זכות, ולא ממש מצוה, וצ"ע בשאלתנו, דאם נחשב רק לזכות, הרי שלא קיים את קבלתו ויש עליו חיוב ללכת להלוויה אחרת, ואם נחשב שקיים מצוה, לא צריך.

והנה בעצם דבריו יש גם להעיר דאולי המהלך ברחוב נחשב כמתעסק ולא קיים מצוה כלל, אך למעשה כעין זה מבואר ברש"י (ויקרא ה יז) בשם התו"כ וז"ל: רבי אלעזר בן עזריה אומר 'כי תקצור קצירך בשדך ושכחת עומר בשדה', הרי הוא אומר למען יברכך וגו', קבע הכתוב ברכה למי שבאת על ידו מצוה בלא ידע, אמור מעתה היתה סלע צרורה בכנפיו ונפלה הימנו ומצאה העני ונתפרנס בה, הרי הקדוש ברוך הוא קובע לו ברכה, יעו"ש. הרי שבמצות צדקה, אע"פ שלא כיוון לשם מצוה, מקבל על כך שכר. ויעוין באהבת ציון (דרוש י דף טז סוף ע"ד) שכתב בשם אביו הנוב"י שבמצוות צדקה, שעיקר התועלת היא שיגיע הכסף לעני, ואף בלי ציוווי התורה היה בזה תועלת, במצוות כאלו אין הבדל אם עושה אותם לשמה או לא, וכן משמע מדברי החיד"א בפתח עינים (ב"ב דף י ע"ב) שבמצוות צדקה לא בעינן כוונה, וכן כתב בשערי דעה (ח"א סימן נז) שבמצוות שבין אדם לחבירו, התורה לא הקפידה על הכוונה.

ונראה שזהו כוונת הנצי"ב, שמכיון שמצוות הלווית המת, היא מצוה שבין אדם לחבירו, אין הכוונה מעכבת בה, ומקבל על כך שכר, ומה שכתב בסוף דבריו שזכות היא לו, ולא כתב במפורש שקיים המצוה, יתכן שכוונתו שלא קיים את המצוה בשלימות, מכל מקום את המצוה קיים.

י"א. ויעוין במה שהאריך הנצי"ב בענין זה בפירושו על המכילתא ברכת הנצי"ב, בהקדמה לפרשת בשלה, ד"ה ועם יוסף הארון.

פניני חשוקי חמד

וכן שמעתי ממו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שמכיון שלמעשה הלך בלוויה זו, והמת התכבד על ידו, נחשב הדבר שקיים מצוות לוויה, וקיים את קבלתו.

נפ"מ נוספת בשאלה זו, יעוין להלן:

ביקשו ממנו בהלוויה תעודה מזהה, ולאחר זמן הגיע אליו צ'ק עם סכום נכבד שאלה: מעשה שאירע בארה"ב ראובן נכנס לבית הקברות כדי להתפנות, הלה ראה הלוויה מרחוק, ולויה את הנפטר ד' אמות, פתאום נגש אליו אדם, וביקש ממנו את פרטיו, הלה נתן לו את פרטיו, ושכח מכל הענין.

לאחר כשבועיים, הוא מוציא מתיבת הדואר מכתב רשמי של בית המשפט, ובו צ'ק על סך מאה אלף דולר, כשבמכתב הם מסבירים לו, שסכום זה הוא חלק מירושתו של הנפטר, שכתב בצוואתו לחלק את הירושה לכל המשתתפים בהלוויה, והיות והוא היה אחד מן המשתתפים הוא מקבל את הסכום הנ"ל.

המקבל שהיה ירא שמים, הלך לברר מי היה הנפטר ואם כתב את הצוואה כדין, התברר שהנפטר היה יהודי ערירי שלא היו לו קרובי משפחה, ואת הצוואה לא כתב כפי ההלכה, אלא בערכאות, ועתה שואל האם מותר לו להשתמש עם הכסף, או לא?

תשובה: בחשוקי חמד עמ"ס ע"ז (דף סד ע"א) הארכנו בשאלה זו, והבאנו את דברי הפוסקים לגבי מעשה שהיה באורח שהפקיד נכסיו אצל בעל הבית ומת, ובעל הבית אינו מכירו, ולא יודע מי הם יורשיו, דנחלקו בזה המהר"ם מלובלין, היעב"ץ והחת"ס. המהר"ם מלובלין סובר שבי"ד נזקקין להוציא מיד הבעה"ב ולהעמיד אפוטרופוס. והחת"ס (חו"מ סימן קכב) והשאלת יעבץ (ח"א סימן קמב) כתבו שאין צריך להוציא מידו כלל. וגם קשה מאד שיבואו יורשים שיכולין לברר שהם היורשים של פלוני שמת, כיון שלא נודע לנו בחיותו, וה"ל כממון שאין לו תובעים, ומשמים זכו ליה, ודידיה הוא ומאן מרמא ליה מידי, ואם ירצה לנהוג מדת חסידות יעשה דבר לצורך נשמתו והוה ג"כ קצת השבה, ומו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל אמר לי שדברי קודשו של החת"ס הם מחודשים, שהרי יש לו יורשים בעולם אלא שאינם לפנינו, ואם כן היאך נוכל לומר שפקעה בעלותם של היורשים ולהתייחס אל הממון כהפקר, ולכן לא יפדה את הצ'ק, או שיפקידנו ביד בי"ד, והם יתנו זאת לאפוטרופוס שיטפל בזה עד שימצאו היורשים, או עד שיבוא אליהו, יעו"ש.

פרשת זיקרא

והנה יש לדון בכעין זה, מה היה קורה בסיפור הנ"ל, אם היה הולך להתפנות, בלי לשים לב כלל שהוא משתתף בלוויה של גר שמת בלי יורשים, או בלוויה של נכרי, ובסוף הלוויה קיבל צ'ק בגלל שהשתתף בלוויה, האם מותר לו לקבל את הצ'ק, או שיש בזה חשש גזל, שהרי הוא לא התכוון כלל להשתתף בלוויה.

ולפי דברי הנצי"ב הנ"ל היה מקום לומר שמותר לו לקבל את הצ'ק, דסוף סוף הוא השתתף בלוויה, והמת התכבד על ידו.

אך יתכן לומר שכוונת המת היתה שמי שיטרח ויגיע ללוויה הוא יקבל כסף על כך, ולא רק למשתתף בלוויה, ואם כן לא מגיע לו כסף.

אך מכל מקום נראה שמכיון שלא מינו אנשים לבדוק אם כל אחד טרח או לא טרח להגיע, נראה שעיקר הכוונה היתה שכל מי שהמת יתכבד על ידו יקבל מתנה, וכיון שלפי הנצי"ב הוא נחשב שליווה וכיבד את המת, מגיע לו על כך את חלקו בירושה על פי הצוואה, ויכול לקבל את הצ'ק. (חש"ח זרעים-א פאה פ"א מ"א).

לכתוב 'עלי ועל ירתי' כשברור שלא יהיו לו יורשים

וְאִם נָפֵשׁ פִּי תַחֲטָא וְעִשְׂתָּהּ אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ וְלֹא יָדַע וְאִשָּׁם וְנִשְׂא עוֹנוֹ (ה-יז).

רש"י: ר' יוסי הגלילי אומר (תורת כהנים פרשתא יב, ז), הרי הכתוב ענש את מי שלא ידע, על אחת כמה וכמה שיעניש את שידע. רבי יוסי אומר (סס:): אם נפשך לידע מתן שכרן של לדיקים, לא ולמד מאדם הראשון, שלא נטוה אללא על מצות לא תעשה, ועבר עליה, ראה כמה מיתות נקנסו עליו ולדורותיו, וכי איזו מדה מרובה, של טובה או של פורענות, הוי אומר מדה טובה, אם מדת פורענות המעוטה ראה כמה מיתות נקנסו לו ולדורותיו, מדה טובה המרובה, היושב לו מן הפגולין והנותרות והמתענה ביום הכיפורים, על אחת כמה וכמה שיזכה לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות. ר' עקיבא אומר (סס יא.) הרי הוא אומר על פי ז' עדים או ג' עדים וגו' (דברים יז, ו.), אם מתקיימת העדות בשנים למה פרט לך הכתוב זג', אללא להביא שלישי להחמיר עליו ולעשות דינו כיוצא באלו לענין עונש והזמה, אם כך ענש הכתוב לנטפל לעוברי עבירה כעוברי עבירה, על אחת כמה וכמה שישלם שכר טוב לנטפל לעושי מצוה כעושי מצוה. ר' אלעזר בן עזריא אומר (דברים כד, יט.) כי תקלור הקירך בשדך ושכחת עומר בשדה (סס יג.), הרי הוא אומר למען יברכך וגו', קבע הכתוב ברכה למי שבאת על ידו מצוה בלא ידע, אמור מעתה היתה סלע כרורה בכנפיו, ונפלה הימנו, ומאלה העני ונתפרנס בה, הרי הקב"ה קובע לו ברכה.

פניני חשוקי חמד

שאלה: מה הדין בגר עקר, שנשא אשה, האם יכתוב את הנוסח הרגיל 'קבילת עלי ועל ירתי בתראי', כאשר ברור שלא ישאיר אחריו יורש, כי קרובים אין לו ובנים לא יכול להוליד?

תשובה: נראה שיש לכתוב לשון זה אף כשברור שלא ישאיר אחריו יורשים, מפני שנכסיו משועבדים לכתובה, ואף אם יבואו אחרים לזכות בנכסיו כדין, שהרי נכסיו הפקר בכל זאת לא נפקע שיעבוד האשה, וכמבואר בשו"ע (ח"מ סוף סימן רעה) וברמ"א (שם סעיף כח). ומה שכתוב בכתובה ועל ירתי בתראי, לכאורה לשון זה צ"ע כי הזוכים בנכסיו אין להם דין יורשים ואולי אפשר לתרץ עפ"י הרמ"א (הנ"ל) שכתב והמחזיק בנכסיו [של הגר], יש לו דין יורש דהבא ליפרע ממנו, כבא ליפרע מן היורשים דאינו נפרע אלא בשבועה כמבואר שם בסמ"ע (שם ס"ק לז).

והנה כתוב בתורה (פרשת קרח טז, לב) 'ותפתח הארץ את פיה ואת כל הרכוש', וכתב הספורנו "יש לפרש כי היה זה כדי שלא יזכו [קרח ועדתו] שיהנו צדיקים מעמלם, כענין מה שאמרו רבותינו (הובא ברש"י ויקרא ה, יז) קבע הכתוב ברכה למי שבאת לידו מצוה בלא ידיעה. אמור מעתה, היתה סלע צרורה לו בכנפיו, ונפלה ממנו ומצאה העני ומתפרנס בה, הרי הכתוב קובע לו ברכה", הרי שאף זכות זו נמנע מקרח ועדתו.

ואולי זוהי הכוונה ב'ירתאי בתראי' בגר שמת, שהזוכים בנכסיו ובממונו גורמים זכות לנשמת הגר, וכעין יורשים הזוכים בנחלה [מלשון נחל] הממשיכים מצוות אביהם, כך גם הזוכים מהפקר מנכסי הגר ומתפרנסים מנכסיו שהם מביאים ברכה על נשמת הגר, [אשר לא זכו בכך קרח ועדתו לאחר מיתתם], וירתאי אלו חייבים לתת לאלמנה חלקה, ודינם כיוורשים הממשיכים לעשות בממון הירושה את עבודת ה' שעשה מורישים, וכך הזוכים בנכסיו ממשיכים לעשות מצוות בממון זה ומזכים בכך את הגר שנפטר. (חש"ח כתובות קיב ע"ב אות כב).

כפר ונשבע שלא חייב ממון לחברו וחוזר בתשובה האם ישלם "חומש" נפש פי תחטא ומעלה מעל בה' וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד או בגזל או עשק את עמיתו (ה-כא).

שאלה: נאמר בתורה (ויקרא ה, כא) נפש כי תחטא ומעלה מעל בה' וכחש בעמיתו וכו', וביאר החינוך (מצוה קכט): מי שיש בידו ממון ישראל משוה פרוטה ומעלה,

פרשת ויקרא

שלא כדין, כגון שגזלו או גנבו, או נשאר בידו מפקדון שהופקד לו, או נשאר בידו מחמת הלואה או שותפות, כללו של דבר, כל שאילו הודה לו יהיה חייב לשלם בדין, יתבעו ממנו הנגזל או העשוק וכו', וכפר בו ונשבע עליו לשקר, והיה כי ישוב וניחם על חטאו, וישיב החמס אשר בכפיו, חייב להביא קרבן זה שאמרנו על חטאתו, מלבד החומש שחייב להוסיף על הקרן, ולתתו לנגזל. וכתב המנחת חינוך (שם סק"ה): ונראה דבשבעת הפקדון חייב אפילו אין התובע תובעו ברי, רק אפשר יש לי תחת ידך והוא נשבע והודה, אף שאינו חייב בשבעת הדיינים בטענת שמא, מכל מקום חייב בשבעת הפקדון, דאינו תלוי בשבעת הדיינים וכו'. הכלל בכל ענין שנשבע והודה חייב קרן וחומש ואשם, עכ"ל.

ויש להסתפק אם גם בזמן הזה, הכופר ונשבע וחוזר בתשובה האם צריך לשלם חומש?

תשובה: נאמר במסכת ב"ק (דף קד ע"ב) אלמא חומש ממונא הוא, ולכן יורש משלם חומש, אע"פ שאין מביאים אשם, שהרי אין כפרה למתים. ומזה הוכיח המנחת חינוך (שם סק"ט) שאין החומש תלוי באשם, וכיון שנתחייב באשם, אע"פ שאינו מביאו מכל מקום עדין נשאר חייב לשלם קרן וחומש, ורק במקום שפטור מעיקר הדין מאשם, פטור אף מחומש. ולפי זה כותב המנ"ח: אף בזמן הזה, בנשבע שבעת הפקדון, חייב קרן וחומש ואשם גם כן, רק דאינו יכול להביא אשם דאין מקדש בעוונותינו הרבים... ולכשיבנה בית המקדש, כל אחד יביא קרבנו המחויב כמו ר' ישמעאל (שבת דף יב ע"ב) שכתב על פנקסו, וביומא (דף פ ע"א). ואין אני יודע שום צד לפטור מחומש בזמן הזה, ואינו קנס דחייב על הודאת עצמו ואין צריך בית דין סמוכים לחייבו, אם כן נראה לי בודאי דחייב בזמן הזה גם כן. והנה הרא"ש (ב"ק פ"ט סימן כד): כתב והאידנא אע"ג דאין חומש ואשם, לענין הקרן נוהג דין זה, דכי נשבע צריך לילך אחריו אפילו למדי לקיים מצות השבה. הרי שתפס בפשיטות דאין חומש נוהג בזמן הזה. וכן בבית יוסף (חו"מ סימן שסז) אינו מבואר כלל דיני חומש. ועיי"ש בסמ"ע (ס"ק יא) שכתב דהר"מ כתב קרן וחומש. והמחבר השמיטו דאינו נוהג וכו', וצע"ג דנ"ל דחומש נוהג בזמן הזה בפשיטות. אך כיון שהראשונים והאחרונים פשוט אצלם דאינו נוהג, בטלה דעתי אך תורה היא. והשי"ת יאיר עיני, עכ"ל.

ואולי אפשר לתרץ את דברי הרא"ש שלא יסתרו את דברי המנ"ח. דיתכן שאף הרא"ש מודה שיש חיוב חומש בזמן הזה, לצאת ידי שמים, וכל מה שהרא"ש כתב שלא נוהג חומש, כוונתו שאם נשבע לשקר, לא צריך ללכת אחריו למדי כדי לשלם

פניני חשוקי חמד

את החומש. וטעמו, שכל מה שצריך ללכת אחרי הנגב למדי, היינו מפני שעל ידי מה שהוא נשבע לשקר, הוא גרם לנגב להתייאש מהחוב, וכמו שכתב הרמב"ם (פ"ז מהלכות גזילה ה"ט): הגזול את חברו, אע"פ שכפר בו, הואיל ולא נשבע, אם חזר והודה, אינו חייב לרדוף אחרי הבעלים עד שיחזיר להם, אלא יהא ביד הגזולן עד שיבואו הבעלים ויטלו שלהן. אבל אם נשבע על שוה פרוטה ומעלה, חייב לרדוף אחר הבעלים עד שיחזיר להם אפילו הם באיי הים, מפני שכבר נתייאשו, מאחר שנשבע ואינן באים עוד לתובעו. משא"כ בזמן הזה שבלאו הכי אין בית דין יכולים לכופו לשלם חומש, מפני שבזמן הזה בית דין דנים רק דברים המצויים ויש בהם חסרון כיס. אבל דברים שאינם מצויים אע"פ שיש בהם חסרון כיס, או דברים שאין בהם חסרון כיס כמו דיני הקנסות, אין דנים אותן, אלא מומחים הסמוכים בארץ ישראל, כמבואר בשו"ע חו"מ (סימן א ס"א). ואם כן בזמן הזה הנגב מתייאש מתשלומי החומש, אפילו אם הגנב לא היה נשבע. וממילא אפילו אם נשבע הגנב לשקר, אינו מחוייב ללכת אחרי הנגב למדי לשלם לו את החומש, כי לא השבועה גרמה ליאוש. ויתכן שזהו כוונת הרא"ש, שבאמת יש חיוב לשלם חומש לצאת ידי שמים, אך לא חייב לרדוף אחריו למדי לשלם לו את החומש, כי השבועה לא גרמה ליאוש. אבל הבא לשלם מעצמו, בלי כפיית בית דין, ישלם ויקיים מצות "לאשר הוא לו יתננו ביום אשמתו", שמזה לומדים דיוליכנו אחריו עד מדי, ואולי יעזור תפיסה כמו בקנס, ואולי חייב בדיני שמים.

ואולי יש עוד להוסיף ולהסביר את הרא"ש, ואת הב"י באופן אחר: דאמנם התורה אמרה שהנשבע לשקר, ישלם חומש, אולם אפשר להשהות תשלום זה. ולא דומה להלוואה שחייב לשלם מיד ואסור להשהותו, משום שנאמר הן שלך צדק כמבואר ברש"י בכתובות (דף פו ע"א) ובי"ד כופין על המצוות. כמו כן גזולן גנב ומזיק, בית דין כופין על המצוות כי יש בהם חסרון כיס. אבל חומש אין בי"ד כופין, אלא שתחסר לו הכפרה, ובין כך לא תהיה לו כפרה גמורה בלי אשם, ולכן אפשר להשהות את החוב, כי בין כך חייב אשם. ולכן כתב הב"י שאין דין זה נוהג בזמן הזה, אבל הרוצה לשלם חומש מרצון עצמו, תבוא עליו ברכה וכמו שעשה משה רבנו באזיבדיל משה ערי מקלט, שאע"פ שלא קלטו עד שיפרישו את כולם, בכל זאת רצה לקיים מה שאפשר. ואולי יאמר פרשת אשם כמו שהביא המשנ"ב בהלכות שבת, וצ"ע. ויעוין בהעמק שאלה (נשא שאילתא קיט) דכתב דגם בזמן הזה חייב חומש, וכתב שיתכן שאף הרא"ש מודה לזה אלא שאין בית דין כופין על זה, וכן מצדד הישועות ישראל (סימן א סק"ג), שיש חיוב אף בזמן הזה לשלם

פרשת ויקרא

חומש לצאת ידי שמים. מאידך יעוין באבני נזר (ח"מ סימן פד) שהביא את דברי הישועות ישראל, וחלק עליהם למעשה, יעו"ש. (חש"ח ב"ק קד ע"ב).

גנב כסף מתייר, האם ישיבנו בשבת כשהתייר יסע למקומו מיד במוצאי שבת
נֶפֶשׁ פִּי תַחֲטָא וּמַעְלָה מֵעַל בַּה' וְכַחַשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקְדוֹן אוּ בַתְּשׁוּמַת יָד אוּ בַגְזֵל אוּ
עֲשָׂק אֶת עַמִּיתוֹ (ה-כא).

שאלה: מה דינו של אדם שגנב כסף מתייר, ויכול להחזיר לו את המעות בשבת, ואם לא יחזיר לו, התייר יסע למקומו ולא יוכל להשיב לו, האם מותר לגנב להשיב את הכסף בשבת?

תשובה: ההתעוררות תשובה (ח"ד שיר מעון לפרשת ויקרא ה-כא) דן בכעין שאלה זו, וכתב שמותר לעבור על איסור טלטול מוקצה כלאחר יד, ולהשיב את הגזילה מלהשאיר את הגניבה בידו, כי איסור טלטול מוקצה כלאחר יד התירו במקום פסידא, דהוי שבות דשבות במקום מצוה, ומצינו בשו"ע (סימן שז ס"ה) דשבות דשבות במקום מצוה יש להתיר. ויעוין עוד במשנ"ב (סימן שא ס"ק קכ ובבאו"ה ד"ה אם) וז"ל מותר במקום פסידא להוציא המעות שלא כדרך הוצאה, עיי"ש. ולהשיב גזילה נחשב למקום פסידא. ומצינו שגם בשביל צער בעלי חיים מותר לעבור על מוקצה, כמבואר בשו"ע (סימן שה סעיף יט), ומבואר בחזו"א (סימן לז כז) שאם עבר על איסור שהיה והשהה תבשיל על האש שלא כדין מותר לעבור על איסור מוקצה ולהסיר את התבשיל מהאש כדי למנוע חטא, עיי"ש.

ומוסיף ההתעוררות תשובה סניף נוסף להקל להחזיר את הגזילה דחיישינן שמא יתגבר עליו יצרו ולמוצ"ש לא ישיב, עיי"ש.

והנה לכתחילה עדיף להחזיר ע"י נכרי, ואם אין נכרי אפשר להקל בדחיפה ברגליו, עפ"י דברי הביאור הלכה (סוף סימן רסו). ואם הכסף נמצא בכיסו של הגנב והולך בכרמלית, ילך פחות פחות מד' אמות וכשיגיע לחדרו של התייר יזרקנו כלאחר יד, כמבואר בביאור הלכה שם.

והנה נאמר במסכת פסחים (דף ו ע"א) שאם מוצא חמץ במועד כופה עליו את הכלי, וכתב המשנ"ב (סימן תמו סק"ז) שנהגו לכפות כלי ולא לבער את החמץ ביו"ט אפילו ע"י שבות דשבות כגון להשליך את החמץ לנהר ע"י עכו"ם, אפילו

פניני חשוקי חמד

שמעיקר הדין זה מותר. אך נראה שאין זה דומה לנידוננו דבחמץ אם רוצה לבער את החמץ, ואינו עושה כן בגלל איסור דרבנן תו לא עובר על איסור של ב"י, ועוד דיש חשש שהגוי לא יפורר החמץ כדינו, כמבואר במג"א (שם סק"ב) יעו"ש, משא"כ בגזילה, כל רגע שאינו משיב את הגזילה הרי שנשאר בידו האיסור של לא תגזול. (חש"ח פסחים ו ע"א).

הזמין את חברו לסעודה, ומתכוין לפרוע בזה מה שגנב ממנו

וְהָיָה כִּי יַחֲטֵא וְאָשֵׁם וְהָשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזַל אוֹ אֶת הָעֶשֶׂק אֲשֶׁר עָשָׂק אוֹ אֶת הַפְּקֻדֹן אֲשֶׁר הִפְקֵד אֹתוֹ אוֹ אֶת הָאֲבֹדָה אֲשֶׁר מָצָא (ה-כג).

שאלה: ראובן גנב משמעון חפץ, ואין לו דרך לפרוע לו, העלה ראובן רעיון, הוא יזמין את שמעון לסעודה דשנה, והרי מן הדין חייב שמעון לשלם לו כמבואר ברמ"א (חו"מ סימן רמו סי"ז), והוא לא יתבע ממנו את דמי הסעודה, ויחשב כאילו פרע חובו. כי להודיעו הוא מתבייש?

תשובה: ראשית יש לציין, שלא בכל מקרה חייב האוכל לשלם למאכילו את מה שאכל, דיעוין בערוך השולחן (חו"מ סימן רמו סי"ט) שכתב על דינו של הרמ"א הנ"ל: ...וכל זה הוא כשנראה שזה שקראו לאכול לא היתה כוונתו להאכילו בחנם, כמו מי שמוכר בביתו לפעמים דבר מאכל או בעל אכסניא וכיוצא בזה, אבל אם הדבר ניכר שקראו לאכול בחנם, כמו בעה"ב הקורא לאוהבו וכיוצא בזה, או שהקרוא רגיל לאכול תדיר אצל אחרים בחנם, וכ"ש אם הוא עני דפטור מלשלם, יעו"ש. וכעין זה כתב בלבוש (סוף סימן רמו): האומר לחבירו אכול עמי, ואינו מכניסו כדרך שמכבדין לאורחים, אלא מאכילו סתם, צריך לשלם לו וכו'. מבואר בדבריו שכל החיוב הוא כאשר לא הכניסו כדרך שמכניסים אורחים. ויעוין עוד בכתב סופר (חו"מ סימן כא) מה שכתב בשם הר"ן.

ועוד כתב בערוך השולחן (הנ"ל): ואף כשצריך לשלם נ"ל דאינו משלם אלא בזול, יעו"ש. וכעין זה כתב למעשה במחנה אפרים (נזקי ממון סימן ג), וז"ל: מצי טעין לא הייתי מוציא כל כך בסעודתי, ולא יתן אלא כפי מה שדרכו לאכול ולא יותר, ואע"פ שנהנה הרבה, וראיה לדברינו מיתומים שהניח להם אביהם פרה שאולה, טבחוה ואכלוה משלמין דמי בשר בזול, משום דאי הוו ידעי שאינה שלהם לא הוו אכלי אותה, יעו"ש.

פרשת ויקרא

ואם כן דברינו אמורים רק באופן שלא ניכר שהיה לשם מתנה, וגם באופן כזה שבאמת חסך לנגזל את שווי הגזילה. ונראה שאף באופן זה, אין לפרוע את הגזילה באופן זה.

וזאת על פי המבואר במסכת דמאי פ"ד מ"ד ואם היה כהן או עני למודים לאכול אצלו, יבואו ויאכלו, ובלבד שיודיעם. ופירש המשנה ראשונה, שאם אינו מודיעם, יש בזה משום גניבת דעתם.

וגם בעניננו כך, אם לא יודיע ראובן לשמעון שהוא פורע לו כעת חוב, יש בזה גניבת דעת, כי הוא יחשוב שהוא מביא לו ארוחה בחינם, ובאמת אין זה בחינם אלא תמורת הגניבה. ויתכן שאף לא יקיים בזה מצוות השבת הגזילה, כי תמורת מה שנתן לו את הארוחה, הוא מקבל הכרת הטוב מהאוכל.

וכעין זה כתב באגרות משה (חו"מ ח"א סימן פח) וז"ל: ומה ששאלת באות י"ד אם תצא ידי השבת גולה כשתשלם באופן שנראה כצדקה. הנה על הגנבות מבע"ב הא צריך להחזיר ולשלם להבעלים דוקא... ורק על הגנבות שמקופות של צדקות ליתן אותם לצדקה ההיא שגנב ממנה... אבל פשוט שליתן בחשאי, שלא ידעו להחזיק לך טובה ולכבדך בזה שיחשבו שנדבת עתה תצא ידי חובתך, אבל אם תתן באופן שיחשבו שנדבת עתה ויחזיקו לך טובה ויכבדוך בשביל זה, לא תצא ידי חובת השבת הגולה, יעו"ש.

ואם מתבייש להחזיר את הגניבה, יעשה כמו שכתב בשו"ע הרב (הלכות גזלה וגנבה ס"ח): ואם מתבייש להחזיר לו, יכול להבליע לו דמים אלו בחשבון, כשנושא ונותן עמו. ואם אינו נושא ונותן עמו יתן לאיש אחר שהוא נושא ונותן עמו שיבליע לו בחשבון. או ישליך המעות לתוך כיסו שיש בו מעות שאדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה והרי מנה המעות שהחזיר לו בכלל מעותיו ומנין שלא מדעת פוטר, יעו"ש. (חש"ח זרעים-א דמאי פ"ד מ"ד).

פניני חשוקי חמד

מענין לענין

ניצל מפיגוע ונדר מעות לצדקה הימתין עד שיעשיר

שאלה: ראובן ניצל מפיגוע, ורצה להודות להקב"ה על חסדיו המרובים, ולכן נדר שיתן חומש מנכסיו לצדקה, אלא שהוא לא רצה לידור שיתן חומש מהנכסים שיש לו עכשיו, כיון שהוא פחד שמא יוציא כסף וישכח לרשום, ויכשל ח"ו בעוון נדרים, לכן נדר שמכל הנכסים שיהיו לו בשעה שיעשה חשבון יפריש חומש, והנה אביו הוא עשיר גדול, ועכשיו הוא גוסס, ונסתפק ראובן האם יחשב את נכסיו מיד ואז החומש יהיה רק סכום קטן, או שיחכה עד שירש את אביו ואז יהיה חומש נכסיו סכום גדול מאד?

תשובה: מצינו בכמה מקומות שאומרים חביבה מצוה בשעתה. א. קרבן עולה ויורד - נאמר בתורת כהנים (פרשת ויקרא, פרק יט אות א) רבי יהודה אומר חביבה מצוה בשעתה, שמיד הוא [הענין] מביא עשירית האיפה ואין ממתנין לו עד שיעשיר ויביא כשבה או שעירה. ב. ערכין - רבי אלעזר אומר חביבה מצוה בשעתה, שמיד הוא [הענין] מביא סלע ואין ממתנין לו עד שיעשיר ויביא חמישים סלעים (שם אות ב). וכן הוא בתוספתא (ערכין פ"ב ז) עני שהעריך עצמו, אין אומרים לו לך לזה, או לך עשה מלאכה, והבא ערך עשיר, אלא מוטב שיביא ערך עני עכשיו, ואל יביא ערך עשיר לאחר זמן. ג. הקטרת אברי קרבן התמיד בשבת - נאמר בפסחים (דף סח ע"ב) בא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה, שהרי אברים ופדרים כשרים כל הלילה ולא היו ממתנינים להם [בשבת] עד שתחשך [להקריבם במוצאי שבת].

והקשה הטורי אבן (ראש השנה דף ל ע"ב ד"ה עוד הקשו, וציין לזה בגליון הש"ס בפסחים) מנלן דהטעם שלא המתינו להקריב את האברים בלילה הוא משום חביבותיה דמצוה הוא, דלמא משום שלא לבטל מצות שירה הוא, דהא הקטרת האברים קודמת לנסכים כדאמרינן ביומא דף לא ע"ב, קטורת של בין הערביים היתה קריבה בין אברים לנסכים, ואם נאחר את הקטרת האברים עד שתחשך כל שכן שנאחר לנסכים המאוחרים שינסכום בלילה, אם כן בטלת את השיר שהוא בשעת הנסכים, דאין שירה אלא ביום כדמבואר בערכין (דף יא ע"א) מה כפרה ביום אף שירה ביום, ועיקר השירה מהתורה הוא, יעו"ש. [ואמנם כתב הקרית ספר (פ"ג מהלכות כלי המקדש מצוה קט) "שירה לא הוי מדאורייתא אלא בזמן

פרשת ויקרא

חצוצרות שהוא במועדים ובראשי חדשים", אולם במנחת חינוך (מצוה שפד אות ז) הביא ספרי דביום שמחתכם אלו שבתות, דאף בשבתות החצוצרות מן התורה, ותמה למה לא מנה הרמב"ם גם כן את יום השבת שבו גם תקעו בחצוצרות, עיי"ש].

ובאמת האור שמח (פ"א מהלכות קרבן פסח הי"ב) דייק דבתורת כהנים (ויקרא פרק יט אות ג) איתא רבי שמעון אומר חביבה מצוה בשעתה, שהקטר חלבים כשירים כל הלילה וכו', ומבואר שכוונת הגמרא בפסחים להוכיח שחביבה מצוה בשעתה היא רק מהקטרת החלבים שזמנם לאחר הנסכים, אבל מהקטרת האברים באמת אין הוכחה דלעולם הטעם שלא המתינו למוצאי שבת לפי שאברים קודמים לנסכים, ואם היו מקטירים בלילה לא היו יכולים לומר שירה, וכקושיית הטורי אבן.

ונראה ליישב קושיית הטורי אבן, דאע"פ שמדין קדימה הקטרת אברים קודמת לנסכים, אולם אילו היינו דוחים אותם למוצאי שבת, היינו דנים את האברים כאילו נאבדו כיון שבשבת עדיין אינו זמנו של האיברים, והיו מנסכים ביום את היין ושירים שירה [דמסתבר שאם נאבדו או נטמאו האברים, מנסכים את היין, כי הניסוך תלוי רק בעיקר הקרבן שהוא זריקת הדם], ואם כן לא היינו מפסידים את מצות שירה, ואם בכל זאת מקטירים את האברים בשבת על כרחך משום דחביבה מצוה בשעתה.

ובנידון שאלתינו במצות צדקה לכאורה גם נאמר חביבה מצוה בשעתה, ובפרט שהתחייב בנדר ועלול לעבור בבל תאחר, ובודאי כאשר אין אביו גוסס חביבה מצוה בשעתה ולא יחכה עד שיעשיר אלא מיד יחשב ויפריש חומש נכסיו. אולם בנדוננו כאשר אביו גוסס וישאיר לו עשירות מרובה, יש להסתפק האם ימתין או לא.

והנה במשנה בערכין (דף יז ע"ב) נאמר שמצורע עני מביא קרבן עני ואפילו מת אביו והניח לו ריבוא או ספינתו בים ובאה לו ברבואות, אין להקדש בה כלום, ואינו מביא קרבן מצורע עשיר. ומבואר בגמרא (שם דף יח ע"א) שמדובר שהיה אביו גוסס, מהו דתימא רוב גוססין למיתה, קמ"ל. ונחלקו הראשונים מה יהא הדין בערכין, כלומר עני שהעריך עצמו ויש לו אב עשיר שהוא גוסס, האם יביא ערך עני או ערך עשיר, התוספות (שם ד"ה לא צריכא) הביא בשם הקונטרס שמחכה עד שימות אביו ויביא ערך עשיר וטעמו כי בערכין 'בדעת הכהן תליא רחמנא ואי חזי

פנעי חשוקי חמד

דאביו גוסס אינו מעריכו עד שימות אביו, אולם התוספות חולק וס"ל דערכין שוה לקרבנות וטעמו 'דאין להקדש אלא מקומו ושעתו'. וא"כ בשאלתנו שנדר לצדקה לכאורה באנו למחלוקת ראשונים זו, שהרי חיוב הנדר חל בשעה שנדר רק בפועל כמה לשלם תלוי בעריכת החשבון, ודומה לערכין שהתחייב העני בשעה שהעריך עצמו אולם בפועל צריך את הערכה של הכהן, ולפי תוספות יעשה חשבון מיד ולא יחכה לפטירת אביו.

ונראה דאף לפירוש רש"י צדקה דומה לקרבנות, דיתכן לפרש החילוק בין ערכין לקרבנות, דבאמת האדם עצמו צריך להפריש מיד כיון דחביבה מצוה בשעתה, אבל בערכין הרי הכהן מעריכו, ולכהן שאין לו את החביבה מצוה, מותר לו לחכות עד שימות אביו של המעריך, ולכן בעניננו שיש לפניו מצות הצדקה, וחביבה מצוה בשעתה, אל ימתין אלא יפריש מיד את החומש. (חש"ח יומא לא ע"ב).

נדר לקופה של צדקה, האם יתן זאת למשולח הלוקח אחוזים, או יתרום מיד לקופה

שאלה: אדם שבעת צרה נדר כסף לצדקה, והנה לאחר כמה ימים פוגש אותו משולח של אותו קופה, ומבקש ממנו תרומה, שואל הנודר האם אני יכול לתת את נדרי למשולח, למרות שאני יודע שהוא לוקח אחוזים מהתרומות שהוא מקבל, או אולי עדיף שאביא את הצדקה ישירות לקופה?

תשובה: בספר פרדס יוסף (ויקרא אות טז) הביא ששמע בשם הגאון רבי חיים מוולאזין ז"ל, ששלח משולח לאסוף מעות עבור הישיבה, ואחד לא רצה ליתן, ואמר אנכי בעצמי אתן לרבי חיים, וכשהגיע האיש הנ"ל להגר"ח ורצה לתת לו כסף לישיבה, לא רצה ליקח ממנו, והנותן התעקש וטען ואמר רצוני שיהיו כל מעותי במלואם לישיבה, ושלא יקבל המשולח מזה חלקו עבור טרחתו, א"ל הגאון ר' חיים ז"ל שזה מנהג עכו"ם, כשנותנים מעות לבית תיפלה שלהם אינם נותנים ע"י אמצעי, אבל אנו נותנים ע"י אמצעי שגם ישראל אחר יהנה מזה, ולכן הדין הוא שמקבלים קרבנות מעכו"ם רק עולות, ולא שלמים (כמבואר במנחות דף עג ע"א) והטעם כנ"ל שכשנותן עולה דעתו שקרבנו יהיה כולו לה', שכולה כליל, מה שאין כן גבי שלמים ששם בעלים אוכלים וגם הכהנים, זה עכו"ם אינו מביין שהוא יתן קרבן לה' ואנשים אחרים יהנו ממנו.

פרשת ויקרא

והנה כל משולח שהולך וטורח ואוסף כספים עבור הישיבה, אפשר להחשיב את כל הסכום בכלל הנדר, אף שהמשולח לוקח אחוזים לעצמו, ולא גרע משכר האומנין שאיתא בשבועות דף י ע"ב שמותר הקטורת היו מפרישין ממנה שכר האומנין. אולם כל זה כאשר המשולח טרח ויגע על התרומה, ושכנע אותו לתרום אז יכול לקחת אחוזים לעצמו, שכיון שעבד מגיע לו תמורה, ובזה אמורים דברי הגר"ח מוולאזין זצ"ל, שיש גם ענין שהתרומה תעבור דוקא דרך השליח שהוא יהנה ממנה, אבל באופן שהמשולח לא טרח כלום, וממילא נדר לצדקה, אין לו לתת חלק מהצדקה למשולח, ועל זה אולי נאמר, שאף שישראל נודרים שלמים, אולם גם עולות יכולים לנדור, שהוא כליל לה.

וכעין חילוק זה כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"י סימן פו) שהפתחי תשובה (יו"ד סימן רנו סק"א) הביא בשם היד אליהו (סימן נד) שצריך לעמוד מפני הגובה צדקה בשעה שהולך וגובה מאיש לאיש כמו מפני כל עושי מצוה, (עיין באר היטב סימן שסא סק"ג) אכן אם זה הגובה מקבל שכר על טרחתו אינו בכלל זה"י, ע"ש. וכתב המנחת יצחק, דכל שאם מקבל שכר, אינו נחשב לעושי מצוה, רק בגובה אשר מינודו הקהל לגבות סכום קצוב שנתחייבו עליה כל בני הקהילה, והגובה לא צריך להשפיע על הנותן, אבל באופן שהשד"ר עיקר עבודתו להשפיע על אחרים שירימו תרומה למוסדות תורה, ולולי השפעתו לא הי' נעשה מצות הצדקה, ובכלל זה התרומות שמשיג למוסדות תורה, י"ל דשפיר הוי בכלל עושי מצוה, אף שמקבל על זה שכר.

ושמעתי מגיסי הגר"ח קניבסקי שליט"א שסיפר לו ר' יעקב שכטר, שפעם הגיע משולח של אחת הישיבות וביקש שיתנו לו תרומות לישיבה, ושאל את החזו"א ואמר לו שיתן את הכסף ישיר לישיבה, ואמר לי גיסי שליט"א שאולי החזו"א חשש שהמשולח נוטל יותר משלושים וחמשה אחוז.

לסיכום: צ"ע אם יכול לתת למשולח, מאחר ולא עשה כלום, ואם כן יתכן שלא יצא הנודר ידי חובתו אם יתן למשולח. (חש"ח שבועות י ע"ב).

יב. ובדרך אמונה הלכות מתנות עניים פ"ט ציון ההלכה אות כה כתב שלכאורה לפי מה שכתב הביאור הלכה בסימן לח ד"ה הם, דאם מכוון לשכר וגם למצוה בשוה נקרא עוסק במצוה, י"ל דצריך לעמוד בפניו גם כשלוקח שכר, ואולי יש לחלק קצת, וצ"ע. ויתכן שהחילוק הוא, שבשביל להיות עוסק במצוה פטור מהמצוה, די גם במצוה קלה, שהוא לוקח שכר על זה, אבל להיות במעלה גבוהה כזאת, שיצטרכו לקום עבורו, זה רק אם עומד בדרגה כזו, שעושה הכל עבור מצוה, ואינו מקבל שכר.

פנני חשוקי חמד

מתרים לצדקה המקבל אחוזים, האם מותר לו להפציר בנותן, או שמא יש בזה משום 'לא תחמוד'

שאלה: מתרים לצדקה המקבל שלושים אחוז מתרומותיו, פנה לראובן וביקש את תרומתו, ראובן הוציא לו מאתיים שקל ונתן לו, המתרים התחיל להפציר בראובן שיתן לו עוד כסף כי המקרה מאד קשה, בתחילה ראובן סירב, אך לאחר הפצרות מרובות ראובן השתכנע וביקש להוסיף עוד חמישים שקל לצדקה.

כעת ראובן מסתפק לעצמו האם מותר לתת תוספת זו למתרים, כי המתרים מקבל שלושים אחוז עבור התרומה, ואם כן בהפצרתו אולי עבר על 'לא תחמוד', וכשאני אתן לו אכשיל אותו בלפני עור של 'לא תחמוד', שמיד שאתן לו את הכסף הוא יעבור על לפני עור^ג, האם עדיף להמנע מלתת לו זאת, ואתן את הכסף לעני אחר?

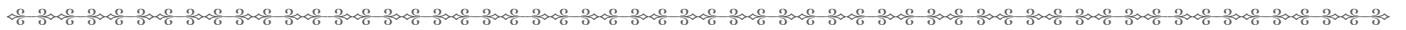
תשובה: יש לדון האם דין לא תחמוד שייך במעות או אולי דווקא בחפץ מסוים. עוד יש לדון אם לא תחמוד שייך במתנה, או דווקא במכר, ואם שייך לא תחמוד בצדקה.

לא תחמוד במעות

בביאור הגרי"פ (סמ"ג לאוין רעא) כתב שאין שייך בחימוד ממון חבירו לאו של לא תחמוד, שאין שייך לאו זה רק כשחומד דבר מסוים. אמנם בחפץ חיים משמע לכאורה שסובר שגם בזה יש לאו של לא תחמוד, שכתב בספר המצוות הקצר (ל"ת מצוה מ), כתב וז"ל: שלא לחמוד דבר של חבירו וכו', ומצוי זה בחתן שמכביד על חותנו קודם החתונה שיתן לו דבר פלוני ופלוני מה שלא התנה על זה בשעת כתיבת התנאים, נלדוגמא החותן הבטיח דירה בת שתי חדרים, וקיבל אותה, ועכשיו הוסיף החתן ודורש חדר שלישי, והוא מנמק זאת בכמה נימוקים, והחותן לא עמד בלחץ ונתן לו חדר שלישי, ואף על פי שחותנו ממלא מבוקשו, אעפ"כ עובר החתן על לאו זה דלא תחמוד, עכ"ל. והרי החתן אינו חומד אלא את כספו של חמיו, ולא דבר מסוים ואע"פ כן סובר שיש בזה משום לא תחמוד.

^{יג}. כמבואר ברמב"ם (גזלה ואבדה פ"א ה"ט) שאינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד, כענין שנאמר (דברים ז כה) 'לא תחמד כסף וזהב עליהם ולקחת לך' חימוד שיש בו מעשה.

פרשת זיקרא

לא תחמוד במתנה

רבינו יונה בספרו שערי תשובה (שער ג אות מג) כתב שהחומד לקחת כל חפץ והוא איש נכבד, שאם ישאל שאלה אור פניו לא יפילון אסור לשאול מעם רעהו מקח 'או מתת', בלתי אם ידע כי נתון יתן לו בנפש חפצה ולא ירע לבבו בתתו לו, עכ"ל. הרי שכתב 'או מתת', שגם במתנה יש לא תחמוד. אמנם בארץ צבי (סימן ג) נשאל על ידי האמרי אמת, שאולי זה דעת יחיד, שאם לא כן איך מותר להפציר ולבקש צדקה. אמנם גם מהחפץ חיים (הנ"ל) משמע שיש במתנה איסור 'לא תחמוד', שהרי החתן מבקש מחמיו מתנה.

לא תחמוד בצדקה

לגבי לא תחמוד בצדקה, כתב בשו"ת ארץ צבי (סימן ד) בתשובה לאמרי אמת, שהרי כופין על הצדקה, ובצדקה הנותן מצווה ולא ירע לבבך בתתך לו, ואם כן אם הנותן נותן ברוע לב, עבירה הוא עושה, על כן אין אנו חוששים לו ולקפידתו, כיון שהוא שלא כדיון, ועד שאתה כופהו בגופו כפהו בממונו. וכן כתב החפץ חיים (שם) שיש לא תחמוד בכל הנתונות של רשות, לאפוקי של מצוה. הרי שבמצוה אין לא תחמוד.

לא תחמוד בצדקה כשלוקח אחוזים

אך עדיין יש לדון מה הדין כאשר לוקח אחוזים, האם בזה יש משום לא תחמוד, שהרי כוונת המתרים הוא גם עבור עצמו, כדי לקבל את האחוזים שלו, ואולי יש בזה משום לא תחמוד.

והנה ראשית יש להקדים שהעושה מצוה אף שמכוון גם לצורך עצמו, כתב בביאור הלכה (סימן לח ד"ה הם ותגריהם) דאם כוונתו לשניהם בשוה, מיקרי עוסק במצוה.

כמו כן כתב בפתחי תשובה (יו"ד סימן רנו סק"א) בשם היד אליהו (סימן נד) דצריך לעמוד מפני הגובה צדקה בשעה שהולך וגובה מאיש לאיש כמו מפני כל עושי מצוה, אכן אם זה הגובה מקבל שכר על טרחתו אינו בכלל זה. וכתב במנחת יצחק (ח"י סימן פו) דכל זה שייך רק בגובה אשר מינוהו הקהל לגבות סכום קצוב שנתחייבו עליה כל בני הקהילה, והגובה לא צריך להשפיע על הנותן, אבל באופן שהמשולח עיקר עבודתו להשפיע על אחרים שירימו תרומה למוסדות תורה,

פניני חשוקי חמד

"ולולי השפעתו לא היה נעשה מצות הצדקה", ובכלל זה התרומות שמשיג למוסדות תורה, שפיר הוי בכלל עושי מצוה⁷.

ובדרך שיחה (ח"א עמוד תקס) אמר גיסי הגר"ח קניבסקי שליט"א, שהנותנים תרומה לישיבות אף שהמשולחים נוטלים אחוזים מהסכום, יש להנותנים מצוה כאילו הישיבה קיבלה מאה אחוזים, כי הרי זה צורך הישיבה להוציא עבור זה כך וכך אחוזים. כלומר הישיבה היא מקבלת מאה אחוז מהתרומה, וכמו שמותר לה לשלם לספקים ולכל צרכי הישיבה, אף שהם מרויחים מכך, כך גם המשולח הוא חלק מצרכי הישיבה, שמותר לשלם לו.

ואם כן התורם נותן מאה אחוז לצדקה, ואין כאן לא תחמוד, כיון שבמצוה אין לא תחמוד, ומה שהמתרים לוקח אחוזים, אינו לוקח מהתרומה, אלא התרומה היא כולה של הצדקה, והמתרים מקבל מהצדקה את כספו כפי מה שסכמו, וכמו כל פועל שמקבל משכורת מהישיבה. (חש"ח ר"ה ו ע"א).

לעילוי נשמת איתן בן רבקה וטוביה ז"ל

7. והנה בספר פרדס יוסף (ויקרא אות טז) הביא ששמע בשם הגאון רבי חיים מוולאזין ז"ל, ששלח משולח לאסוף מעות עבור הישיבה, ואחד לא רצה ליתן, ואמר אנכי בעצמי אתן לרבי חיים, וכשהגיע האיש הנ"ל להגר"ח ורצה לתת לו כסף לישיבה, לא רצה ליקח ממנו, והנותן התעקש וטען ואמר רצוני שיהיו כל מעותי במלואם לישיבה, ושלא יקבל המשולח מזה חלקו עבור טרחתו, א"ל הגאון ר' חיים ז"ל שזה מנהג עכו"ם, כשנותנים מעות לבית תיפלה שלהם אינם נותנים ע"י אמצעי, אבל אנו נותנים ע"י אמצעי שגם ישראל אחר יהנה מזה, ולכן הדין הוא שמקבלים קרבנות מעכו"ם רק עולות, ולא שלמים (כמבואר במנחות דף עג ע"א) והטעם כנ"ל שכשנותן עולה דעתו שקרבנו יהיה כולו לה', שכולה כליל, מה שאין כן גבי שלמים ששם בעלים אוכלים וגם הכהנים, זה עכו"ם אינו מביין שהוא יתן קרבן לה' ואנשים אחרים יהנו ממנו. ויעוין עוד מש"כ בזה בחשוקי חמד שבועות דף י ע"ב.